

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

Jämvikt i systemet eller barnets röst?

*En studie i socialt arbete om familjebehandlares arbete
med barn som upplever våld i nära relationer*

Asmaa Abdihafid & Sandra Bjärenstam

Kandidatuppsats SOPA63
HT 2019
Handledare: Annika Capélan

Abstract

Authors: Asmaa Abdihafid & Sandra Bjärenstam

Title: Equilibrium in the system or the child's voice? – A study in social work on family counsellors' work with children who experience domestic violence.

Supervisor: Annika Capélan

Assessor: Anett Schenk

The aim of this thesis was to explore family counsellors' work with children who experience domestic violence, to gain a greater understanding of the opportunities and limitations they face in capturing the child's view and voice. The empirical data consisted of nine semi-structured interviews with family counsellors working in five different municipalities in Scania, Sweden. We applied the General System Theory to analyse interactions between and within systems that were made apparent in counsellors' descriptions and reasoning about their work, using concepts such as *equilibrium*, *closed and open systems*, and *hierarchies*. The study showed that the family counsellors based their treatment's programme on the parents' perspective. As a result, the child's own experiences of domestic violence tended to disappear from the outset and throughout the counseling process. It also showed that parents tended to shift focus by pointing to issues concerning the child's behaviour – a deviation that covered up the violence. By lifting other problems, the parents maintained the *equilibrium* within the family system, keeping the *system closed* even during treatment, never addressing the violence and never opening up for the child's voice. The interviewees also pointed to structural hindrances within the social services, mainly in terms of resources and time, for example, lack of follow-ups with families that had undergone and terminated counselling. Due to *the hierarchical system* of the social services, lower levels (i.e. counsellors) depend on that upper levels (i.e. politicians) are informed about their working conditions so that proper backing can be allocated. Insufficient connections between upper and lower levels lead to unsatisfactory resources. This, in turn, limited the counsellor's scope of action and ultimately resulted in a perceived inability to properly see and support children who experience domestic violence.

Keywords: *experiencing, domestic violence, child's perspective, family counselling, General System Theory*

Förord

Vi vill börja med att rikta ett stort tack till de familjebehandlare som medverkat och bidragit med erfarenheter, upplevelser och reflektioner. Utan er hade denna studie inte varit möjlig att genomföra. Tack!

Till vår handledare Annika Capélan vill vi rikta ett varmt och innerligt tack, för ditt engagemang, kloka råd och värdefulla kommentarer som väglett oss i uppsatsskrivandet.

Slutligen vill vi tacka Nadja, Emelie och Khalid som stöttat oss under resans gång och givit konstruktiv kritik samt agerat IT support. Ni är ovärderliga.

Asmaa Abdihafid & Sandra Bjärenstam

Mars 2020

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	5
1.1 PROBLEMFÖRMULERING	5
1.2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	7
2. DEFINITIONER	8
3. KUNSKAPSLÄGET	9
3.1 UTREDNING AV BARN SOM UPPLIVER VÅLD I NÄRA RELATIONER: SOCIALTJÄNSTEN OCH SYNLIGGÖRANDE AV VÅLD	10
3.2 FRÅN UTREDNING TILL FAMILJEBEHANDLING: BARNETS PERSPEKTIV KONTRA FÖRÄLDRARPERSPEKTIV	11
3.3 SVENSK RÄTTSPRAXIS OCH BARN SOM UPPLIVER I NÄRA RELATIONER	13
3.4 SAMMANFATTNING AV KUNSKAPSLÄGE	13
4. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER	14
4.1 SYSTEMTEORI	14
4.2 SYSTEM	15
4.3 ÖPPNA OCH SLUTNA SYSTEM	15
4.4 HELHET	16
4.5 NIVÅER	16
4.6 GRÄNSER	17
4.7 KOPPLINGEN MELLAN SYSTEMETS DELAR	17
4.8 KONSTANTER	17
4.9 JÄMVIKT	18
4.10 REGLER	18
5. METOD	19
5.1 METODOLOGISKA ÖVERVÅGANDEN	19
5.2 SEMISTRUKTURERADE INTERVJUER	19
5.3 URVAL OCH URVALSPROCESS	20
5.4 GENOMFÖRANDE AV INTERVJUER	22
5.5 BEARBETNING OCH ANALYS	23
5.6 METODENS TILLFÖRLITLIGHET	24
5.7 ETISKA ÖVERVÅGANDEN	25
5.8 FÖRFÖRSTÄELSE OCH METODDISKUSSION	26
5.9 ARBETSFÖRDELNING	28
6. RESULTAT OCH ANALYS	28
6.1 PRESENTATION AV INTERVJUPERSONER	29
6.2 HINDER OCH MÖJLIGHETER	29
6.2.1 Att synliggöra och benämna våld	29
6.2.3 Samtal med barnen	31
6.2.3 Familjebehandlarnas strategier	33
6.2.4 Frivillighet	35
6.2.5 Uppföljning	37
6.3 ORGANISATORISKA FÖRUTSÄTTNINGAR	38
6.4 BARNETS PERSPEKTIV	40
7. AVSLUTANDE DISKUSSION	42
7.1 FÖRSLAG TILL VIDARE FORSKNING	45
REFERENSER	44
BILAGOR	48
BILAGA 1: INFORMATIONSBREV	48
BILAGA 2: INTERVJUGUIDE	49

1. Inledning

1.1 Problemformulering

Enligt statistik framtagen av Brottsförebyggande rådet lever uppskattningsvis 150 000 barn i hushåll där det förekommer olika typer av våld (BRÅ 2014:8). Utifrån den senaste nationella kartläggningen av förekomsten av våld och kränkningar mot barn uppger 14 % att de upplevt våld i nära relationer (Jernbro & Janson 2017). Socialstyrelsen (2019) påvisar att det finns ett starkt samband mellan att uppleva våld och att själv utsättas för våld. Därför kan det vara lika skadligt för ett barn att uppleva våld genom att bevittna som att själv bli direkt utsatt genom exempelvis slag. Socialstyrelsen (2016) framhåller att barn som ser och hör våld i hemmet riskerar att utveckla allvarlig och långvarig psykisk ohälsa, som bland annat depressivitet, ångest, självdestruktivitet och aggressivitet (*ibid.*).

I socialtjänstlagen (2001:453) framgår att Socialnämnden har det yttersta ansvaret för barn och unga som riskerar att utvecklas ogynnsamt och att stå för det skydd och stöd som de behöver. Socialnämnden ska verka för att barn växer upp under trygga och goda förhållanden, och har till uppgift att tillgodose såväl vuxnas som barns stöd- och hjälpbehov. Socialnämndens ansvar för att särskilt beakta hur barn som sett eller hört våld mot närstående kan vara i behov av stöd och hjälp tydliggörs i 5 kap. 11 § tredje och fjärde stycket i Socialtjänstlagen (SFS: 2001:453). I sjätte kapitlet av Socialstyrelsen föreskrifter om våld i nära relationer regleras Socialnämndens skyldigheter att utan dröjsmål inleda utredning om barnets behov av stöd om det framkommer uppgifter att barnet har bevittnat våld (SOSFS 2014:4). Vidare har regeringen föreslagit ett utökat straffrättsligt skydd för barn som upplever våld i nära relationer, då dessa barn utgör en utsatt och skyddsvärd grupp som inte synliggörs tillräckligt hos sociala myndigheter (SOU 2019). Detta belyser hur allvarligt samhället ser på barns upplevelser av våld i nära relationer.

I januari 2020 inkorporerades Barnkonventionen i svensk lag, vilket innebär en skyldighet för statliga, regionala och kommunala myndigheter att sätta barnets rättigheter i fokus (Sveriges Riksdag 2018). Beslutet innebär ett förtydligande av att barnets rättigheter ska tas tillvara i högre utsträckning, vilket bland annat inbegriper barns rätt att få komma till tals i frågor som rör dem. Socialtjänsten har således en framträdande roll i arbetet med att realisera och prioritera denna grundprincip och göra barns inflytande och

delaktighet som en viktig del av arbetet, genom att ge utrymme åt barnets perspektiv i verksamheten (*ibid.*). Med barnets perspektiv menas barnets egen berättelse, upplevelse och tolkning. Denna formulering skiljer sig från begreppet barnperspektivet, vilket ofta används i till exempel utredningar där man utgår från vuxnas analys av barnets utsaga (Samuelsson Pramling, Sommer & Hundeide 2011: 42–43)

Barn som upplever våld kan ha behov av att berätta och få stöd med att bearbeta sina upplevelser. Insatser av stödjande karaktär stärker barnets förmåga att hantera sina upplevelser av våld och förebygger att symtom utvecklas eller kvarstår. En stödsats som Socialtjänsten erbjuder är "Trappan-samtal", en modell för krissamtal där barnet individuellt får möjlighet att prata om sina våldserfarenheter med en utomstående vuxen. Socialtjänsten har vidare ett ansvar för att ta ett helhetsgrepp om frågan genom att se till att hela familjen får hjälp och stöd, med utgångspunkt i barnets behov (Socialstyrelsen 2013).

I de fall då det inte rör sig om livshotande våldssituationer, är familjebehandling en vanlig form av insats som socialtjänsten erbjuder familjer med våldsproblematik (Folkhälsomyndigheten 2016:26). Familjebehandling handlar bland annat om att förbättra relationerna, kommunikationen och samspelet inom familjer (Berg Kim 2011). Den yrkesgrupp som utför familjebehandling är ofta socionomer med behandlingsinriktning och den vanligaste benämningen på yrket är familjebehandlare (Socialstyrelsen 2013).

I arbetet med familjer där det förekommer våld kan det vara utmanande för yrkesverksamma att synliggöra barnet i behandlingsarbetet. Forskning visar att barn i den sociala barnavården inte blir hörda och delaktiga i själva utformningen av insats då familjebehandlare går föräldrarna till mötes i deras problembeskrivningar, för att föräldrarna ska kunna ge sitt medgivande till den föreslagna behandlingen (Heimer, Näsman & Palme 2018). Detta resonemang stärks av Johansen, Svensen & Sundet (2017) som framhåller att familjebehandlare har färre barnsamtal i ärenden där det förekommer våld i nära relation, och mindre kontakt med barnet i samtal där även föräldrarna närvarar. Som en följd av detta tenderar behandlingsarbetet centreras kring de vuxnas berättelser, vilket leder till svårigheter med att ta reda på barnets perspektiv då barnets röst inte blir hörd i samma utsträckning som de vuxnas (*ibid.*).

Vi har funnit att aktuell forskning tenderar att fokusera på hur barnavårdsutredare arbetar med barn som upplever våld i nära relationer och att det finns en kunskapslucka vad gäller familjebehandlarens egen syn på sitt arbete och sin plats i organisationen. Vi

ser därför att det viktigt, att med hjälp av denna studie närma oss en förståelse för hur det ser ut idag och hur familjebehandlare själva ser på sina förutsättningar att uppmärksamma och förstå denna typ av våld. Mot denna bakgrund blir det relevant att intervjua familjebehandlare och ge möjlighet att synliggöra deras situation och behandlingsarbete med barn som upplevt våld, men också viktigt att kombinera detta med frågor om just deras syn på sin plats i organisationen. Genom detta hoppas vi bidra till att öka kunskapen i socialt arbete om familjebehandlarnas förutsättningar att arbeta med barnfamiljer och med barns upplevelser av våld.

Denna studie har sin utgångspunkt i familjebehandlarens behandlingsarbete i förhållande till barn som upplevt våld i nära relationer. Genom att intervjua familjebehandlare skapas förutsättningar att undersöka deras arbete. Med en systemteoretisk ansats kan vi synliggöra vilka organisatoriska förutsättningar och utmaningar som familjebehandlare möter i sitt arbete samt vilka förutsättningar de har att fånga upp, höra och se barnet under behandlingsarbetet. Öquist (2008:27–28) beskriver att ett systemteoretiskt perspektiv ger möjlighet att betrakta världen utifrån en helhet där allt hänger ihop likt ett kretslopp och rör sig tillsammans. Det innebär att det finns samband mellan barns upplevelser av våld och olika processer och fenomen i det övriga samhället. Utifrån dessa samband kan en fördjupad förståelse av problematiken uppnås (*ibid.*). Det är därmed intressant att analysera familjebehandlarnas arbete i förhållande till barn som upplevt våld i nära relationer genom att utgå från en systemteoretisk grund. Vi kan således sträva mot att finna alternativa infallsvinklar för att komma åt situationer där barn upplever våld i nära relationer, och med hjälp av systemteorin erbjuda ett annat sätt att se på utsattheten i det ofta komplexa sammanhang som barnet själv 'bär på' (Michailakis & Schirmer 2017:195).

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att utifrån ett systemteoretiskt perspektiv undersöka familjebehandlars arbete med barn som upplever våld i nära relationer för att få en ökad förståelse för vilka möjligheter och begränsningar de har att se barnen och ta tillvara deras perspektiv.

1. Vilka hinder och möjligheter framkommer omkring familjebehandlarnas arbete med barn som upplever våld i nära relationer?

2. Hur resonerar familjebehandlarna kring sin plats i organisationen och hur denna påverkar arbetet med barn som upplever våld i nära relationer?
3. Hur resonerar familjebehandlarna kring sina möjligheter att fånga barnens perspektiv?

2. Definitioner

Barn

Med barn menar vi i denna uppsats människor under 18 år (Barnkonventionen 2009).

Våld i nära relationer

Våld i nära relationer omfattar alla typer av våld som kan förekomma mellan närstående. Det som utmärker detta våld är att den utsatta har en nära relation till och ofta ett starkt känslomässigt band till våldsutövaren. Med våld menas fysiska, psykiska eller sexuella handlingar utförda i syfte att sårta, hota eller kränka en annan individ, och därmed tillmäta skada i form av fysisk smärta eller känslomässigt lidande (Moser Hällen & Sinisalo 2018:34–35).

Barn som upplever våld i nära relationer

Barn som upplever våld omfattar barn som ser, hör och upplever konsekvenserna av det fysiska, psykiska eller sexuella våld som en närstående person blir utsatt för (Edelson 1999). Enligt Edelson (1999) antyder begreppet "barn som bevittnar våld" att barnet står utanför våldshandlingen och argumenterar därför för användandet av begreppet "barn som upplever våld" för att understryka barnets perspektiv. Edelson (*ibid.*) menar att barn sällan är passiva åskådare till det våld som sker i hemmet då dessa blir utsatta för våldets konsekvenser, såsom sönderslagna möbler, blåmärken och tillkallelse av polis, vilket bidrar till barnets rädsla. Vidare kan dessa barn beskrivas som aktiva aktörer i våldssituationen i den bemärkelse att de ofta försöker ingripa och skydda närstående person. I föreliggande uppsats kommer begreppet "barn som upplever våld" att användas, för att betona barnets perspektiv på våldet.

Familjebehandling

Berg Kim (2011) beskriver familjebehandling som en insats som riktar sig till familjen som en enhet. Familjebehandling utgår från barnets behov men behandlingsarbetet

fokuserar främst på föräldraskapet. Familjebehandling innebär arbete med relation, kommunikation och samspelelmönster inom familjen där målsättningen är att stärka de resurser som finns i familjen för att på så sätt skapa trygghet för barnet (*ibid.*).

Barnets perspektiv

Enligt Samuelsson Pramling et al. (2011:42) definieras barns perspektiv som en representation av barns erfarenheter, uppfattningar och tolkningar av sin situation. Det innebär således att fokus ligger på barnet som ett subjekt i sin egen värld. Detta skiljer sig från barnperspektiv som utgår från vuxnas tolkning och förståelse av barns uppfattningar och erfarenheter (*ibid.*). I denna studie fokuserar vi på hur familjebehandlare ser på sina möjligheter att synliggöra barnets röst och barnets upplevelser.

3. Kunskapsläget

I syfte till att orientera oss i det aktuella kunskapsläget har databaserna LUBsearch och Swepub genomsökts i samband med sökmotorn Google Scholar. Begrepp och söktermer kopplade till forskningsfrågan har använts i olika kombinationer och sökningen har skett på både engelska och svenska. Relevanta nyckelord och nyckelbegrepp på svenska var bland annat *uppleva våld**, *våld i nära relationer**, *systemteori**, *barns delaktighet(perspektiv)**, *familjebehandlare**, och söktermerna på engelska var *domestic violence**, *IPV**, *exposure**, *general system theory **, *family social work(er)** *child participation**. Forskningsområdet domineras av internationell forskning, främst nordamerikanskt, med fokus på våldets psykologiska och fysiska konsekvenser för barnets välmående och fortsatta utveckling, medan nordisk forskning främst inriktar sig på att undersöka barns egna berättelser om deras erfarenheter av våld. För att organisera vår presentation av kunskapsläget har vi valt tre underrubriker som är relevanta för vår egen studies syfte. Rubrikerna utgår alla ifrån arbetet med barns upplevelse av våld i nära relationer och fokuserar på forskning om 1. Socialtjänstens utredningsfas av dessa ärenden, 2. Hur barnets perspektiv framträder under utrednings- och behandlingsprocessen, och 3. Rättspraxis vad gäller omhändertagande av barn som upplever våld i nära relationer. Vi avslutar kapitlet med en sammanfattning som även vidare motiverar vårt eget fokus, syfte och frågeställningar.

3.1 Utredning av barn som upplever våld i nära relationer: socialtjänsten och synliggörande av våld

Avdalovic och Bryant (2017) har i sin nordamerikanska studie *Child welfare professionals' perspectives regarding the effectiveness of services and practice intervention for children who were exposed to domestic violence* undersökt socialarbetares uppfattningar om interventioner riktade till barn som upplever våld i nära relationer. Empirin bestod av femtio enkäter utdelade till barnavårdsutredare anställda vid ett amerikanskt socialkontor där den insamlade datan analyserades utifrån ett systemteoretiskt perspektiv. En majoritet av socialarbetare var av åsikten att interventioner riktade till barn som upplever våld i nära relationer hade undergått en förbättring. Resultatet visar på att barnavårdsutredare upplevde en ökad effektivitet inom verksamheten, främst i utredares förmåga att utvärdera och besluta om insats lämpliga för både barnets behov samt familjens kollektiva behov, vilket innebär att det enskilda barnets behov av skydd och stöd fortare kan tillgodoses. Socialkontoret hade även under senare tid betonat vikten av samverkan med barnets sociala nätverk, vilket gav barnavårdsutredare möjligheten att samarbeta med individer involverade i barnets liv och kunde på så sätt arbeta för att förhindra och förebygga framtida våldshändelser i barnets hemmiljö. Däremot ansåg ett flertal barnavårdsutredare att det krävs fler investeringar i form av ekonomiska resurser och kompetensutveckling för att kunna göra ett utförligt utredningsarbete, och på så sätt kunna tillgodose barnets eventuella behov av stöd. Vidare framhåller Avdalovic och Bryant (*ibid.*) vikten av att resursbristen lyfts fram på en politisk nivå. Resultatet av studien påvisar dock socialarbetares svårigheter att kommunicera med högre beslutsfattare, vilket enligt författarna beror på socialarbetares underordnade position i organisationens hierarkiska uppbyggnad.

Münger och Mattsson (2018) har i sin svenska studie *The needs of the child have been met': preliminary assessments regarding domestic violence in Swedish Child Protections Services* undersökt hur socialtjänst hanterar ärenden där det finns en oro för att barn upplever våld i nära relationer. Författarna genomförde en kvalitativ dokumentanalys av 116 förhandsbedömningar där ansvarig socialsekreterare på mottagningen för barn- och ungdomssektionen hade avslutat ärendet utan vidare utredning. Resultatet visar att förhandsbedömningar där barn misstänks uppleva våld i nära relationer inte prioriteras i lika hög utsträckning som andra ärenden där barn misstänks fara illa. Vidare visar resultatet på att ett flertal förhandsbedömningar enbart

grundar sig på uppgifter från föräldrarna då socialsekreterarna i många fall inte genomför enskilda barnsamtal. Som en följd av detta har våldet en tendens att omdefinieras under förhandsbedömningen, då utredarna identifierade andra behov som föräldrarna lyfte fram i sina berättelser, vilket innebär att förhandsbedömningarna lades ner utan att höra barnets perspektiv. Ytterligare ett resultat var att utredande socialsekreterare tenderade att lägga ner förhandsbedömningar, trots att det fanns en misstanke om våld. Detta då utredande socialsekreterare upplevde att en eventuell utredning inte skulle mynna ut i en behandlingsinsats då de såg en motvillighet i föräldrarnas förhållningssätt, samt att det fanns svårigheter att trycka på något konkret i ärendet som kunde motivera ett omhändertagande av barnet enligt LVU. Författarna framhåller att barn som upplever våld som kategori inte passar in i socialtjänstens etablerade problemsdefinitioner och regler specifika för hantering av andra ärenden där barn misstänks fara illa. Detta innebär således att socialtjänstens institutionella ramverk möter svårigheter i att definiera och bedöma ärenden där barn upplever våld i nära relationer, och därmed riskerar dessa barn att bli osynliggjorda. Detta leder enligt författarna till att barn som upplever våld i nära relationer i hög grad fortsätter att leva i våldsamma familjesituationer då det saknas etablerade administrativa processer och rutiner inom socialtjänstens baserade på att ta tillvara på barnets perspektiv i dessa ärenden. Författarna framhåller därmed att den befintliga lagstiftningen måste verkställas bättre inom socialtjänsten för att se till att barns behov tillgodoses.

3.2 Från utredning till familjebehandling: barnets perspektiv kontra föräldraperspektiv

Rättighetsbärare eller problembärare? Barns rätt att komma till tals och socialtjänstens insatser (Heimer, Näsman & Palme 2018) är en svensk studie som ämnade undersöka relationen mellan barns rätt till delaktighet och deras rätt till skydd och stöd från samhället. Studien bygger på en intervjustudie med socialsekreterare och familjebehandlare samt omfattande dokumentation av barnavårdsutredningar, av vilket 40 ärenden har följts över tid. Författarna framhåller att den sociala barnavården i Sverige utgår från en familjestödsmodell, vilket inriktar sig på partnerskap med föräldrarna som deltar frivilligt och där insatserna framförallt är terapeutiska och riktade till familjen som en primär enhet. Detta system fokuserar på förebyggande arbete och tröskeln för att bevilja insatser är låg. Denna modell skiljer sig från barnskyddsmodellen, som

exempelvis tillämpas i USA och England, som bygger på skydd av barnet, där föräldrarna ses som problembärare och staten aktivt ingriper när barn far illa genom regler och lagar. Tröskeln för att ingripa är således högre och har som uppgift att förhindra snarare än att förebygga att barn far illa. Författarna har studerat bedömningsprocessen och undersökt processen från att ett barnavårdsärende aktualiseras inom socialtjänsten till uppföljning av insats, med betoning på hur barns delaktighet påverkar insatsers utformning. Resultat visar att barns möjlighet att komma till tals under förhandsbedömningar, utredningar och insats i form av familjebehandling successivt försvagas medan föräldrarnas möjlighet stärks. I ärenden där det finns särskild oro, såsom barnmisshandel, tenderar problem i hemförhållanden att tonas ner då föräldrarna lyfter fram barnets eget beteende som problemet, för att på så sätt undgå sitt ansvar. Utredande socialsekreterare väljer i många fall att anpassa bedömningen efter föräldrarnas problemformulering för att de ska tacka ja till insats, vilket innebär att insatsens utformning sällan är anpassad efter den oro som socialtjänsten har över barnets situation. Vad gäller behandlingsarbetet framgår att familjebehandlarna börjar arbeta med det som föräldrarna vill förändra utan att undersöka barnens behov och önskemål, men att familjebehandlarna har en förhoppning att en förtroendefull relation till föräldrarna med tiden kan möjliggöra åtkomst till den egentliga problembilden.

Johansen, Svensen och Sundet (2017) har i sin norska studie *Children who experience domestic violence – dilemmas in social work practice* undersökt hur diskurser bland socialarbetare konstruerar arbetet med barn som upplever våld i nära relationer. Empirin bestod av tolv semi-strukturerade intervjuer med socialsekreterare och familjebehandlare vid socialtjänsten på familjeteamet och på barn- och ungdomssektionen. Det framgår i studien att familjebehandlarna upplever en osäkerhet i arbetet med barn som upplever våld i nära relationer, detta även bland familjebehandlare med viss kunskap om dessa barn, vilket författarna relaterar till bristande kompetens och självförtroende hos familjebehandlare. Vidare visar resultatet att det finns två distinkta diskurser kring hur familjebehandlare konstruerar arbetet med barn som upplever våld. Enligt den ena diskursen beskrev familjebehandlare barnen som kompetenta och handlingskraftiga aktörer, till skillnad från den andra diskursen där familjebehandlare beskrev barnen som hjälplösa offer i behov av skydd från vuxenvärlden. Resultatet visar därmed på skillnader mellan hur familjebehandlare beskrev sina ideal och hur de agerade i praktiken. Författarna framhåller att familjebehandlare eftersträvar att göra barnet delaktigt i behandlingen, men att fokus riktar sig på att driva ett förändringsarbete i

föräldrarnas relationer, för att på så sätt försöka skapa en förbättrad familjesituation för barnet. Johansen et al. (*ibid.*) understryker dock även problematiken med detta förhållningssätt då det medför en risk att barnet inte kommer till tals under behandlingsprocessen, vilket innebär att barnet inte får stöd att bearbeta sina upplevelser av våld.

3.3 Svensk rättspraxis och barn som upplever i nära relationer

Rättsliga ingripanden vid föräldrars våld och övergrepp mot barn (Forsman 2013) är en svensk studie som ämnade undersöka samhällseliga ingripande vid våld mot barn genom en analys av det rättsliga regelverket och dess praktiska tillämpningar i ärenden där barn bland annat har upplevt våld i nära relationer. Studien bygger på en rättsvetenskaplig metodologisk studie av lagar, förarbeten, rättspraxis och doktrin i syfte till att kartlägga gällande rätt, det vill säga de regler som är gällande inom det svenska rättssystemet. Resultatet visar att rättsfall där barn upplever av våld mellan närstående åberopas som grund till omhändertagande i många fall inte tillmäts någon tyngd i domstolar då rätten inte bedömer barnets hemsituation som tillräckligt otrygg för att det ska föreligga ett skydds- och vårdbehov hos barnet. Författaren menar att rekvisiten för vad som utgör ogynnsamma hemförhållanden är ospecifika och diffusa, vilket lämnar domstolarna ett stort tolkningsutrymme i enskilda fall. Detta menar författaren är problematiskt i det avseende att det saknas en enhetlig tolkning av lagbestämmelsen, vilket innebär en minskad rättssäkerhet i domstolarnas bedömning av rättsfall där barn upplever våld i nära relationer.

3.4 Sammanfattning av kunskapsläge

Av föreliggande kunskapsöversikt av arbetet med barn som upplever våld i nära relationer, framgår att studierna har haft olika fokus. Av flera studier framkommer utredande socialsekreterares svårigheter att synliggöra och benämna våld i förhandsbedömningar och utredningsförfarandet. Detta resulterar i att våldet tenderar att omdefinieras under processens gång då utredande socialsekreterare identifierar andra behov som föräldrarna lyfter fram och utgår från denna problemformulering som en strategi för att föräldrarna ska tacka ja till insats. Vidare belyser en studie att barnet inte får komma till tals under utredningsförfarandet i samma utsträckning som föräldrarna, vilket innebär att barnet saknar möjlighet att påverka problemformuleringen som ligger

till grund för en eventuell insats. Föräldrarnas tolkningsföreträdare har sin grund i den familjestödsmodell som präglar den sociala barnvården i Sverige där föräldrarnas rätt till delaktighet prioriteras. Det är även konstaterat av tidigare familjebehandlare att de utgår från föräldrarnas problembeskrivningar i behandlingsarbetet, för att få med sig föräldrarna i behandlingen men att detta innebär att insatsen inte utformas efter barnets behov av skydd och stöd. Tidigare forskning påvisar dessutom att barns upplevelser av våld i nära relationer ofta saknar tyngd inom rättsliga förfaranden, vilket leder till att barn i hög utsträckning lever kvar i våldsamma familjesituationer. Mot bakgrund av ovanstående redovisning kan det konstateras att det finns tidigare forskning kring hur socialarbetare och familjebehandlare arbetar med barn som upplever våld i nära relationer. Dock framkommer en kunskapslucka vad gäller fokusområde på svensk kontext med avgränsning till familjebehandlare och vilka organisatoriska aspekter som påverkar deras arbete med barn som upplever våld i nära relationer.

4. Teoretiska utgångspunkter

I det här avsnittet redogörs för den teoretiska utgångspunkt som utgör den tankemässiga grunden för uppsatsen och som bidrar till att öka förståelsen av det fenomen vi ämnar undersöka. I studien har ett systemteoretiskt perspektiv tillämpats vilket enligt Öquist (2008:6–7) anlägger ett helhetsperspektiv för att förstå företeelser och processer i samhället. Genom att tillämpa ett systemteoretiskt perspektiv kan familjebehandlarnas arbete med barn som upplever våld mot en närstående förstås utifrån en flerfaktoriell infallsvinkel, vilket faller i linje med studiens syfte. Nedan presenteras valda teoretiska begrepp som tillämpas i analysen av studiens empiriska resultat.

4.1 Systemteori

Med ett systemteoretiskt perspektiv betraktas världen utifrån begrepp som helhet, sammanhang, relationer, funktioner och mönster (Öquist 2008:27–28). Detta innebär ett cirkulärt snarare än linjärt tänkande och språket är rekursivt, det vill säga understryker hur allt hänger ihop i kretslopp och rör sig tillsammans. Mot denna bakgrund är systemteorin mer komplex i förhållande till tanken om orsak och verkan då orsakssammanhang förstås i form av sammanhängande och ömsesidiga fenomen (*ibid.*). Enligt Michailakis och Schirmer (2017:193) kan ett systemperspektiv tillämpas på en rad

olika sociala system såsom organisationer, exempelvis socialtjänsten, samt på mindre interaktionssystem som exempelvis samtalet mellan klient och socialarbetare. Utifrån ett systemteoretiskt förhållningssätt kan företeelser inom socialt arbete förstås utifrån ett holistiskt och relationellt synsätt vilket är behjälpligt i förståelsen av komplexa problembilder (Payne: 2015:243).

4.2 System

Den gemensamma grundenheten i systemteori är ett *system*. Det finns av den orsaken olika beskrivningar av system och en klassisk definition myntades 1956 av Hall och Fagan: "Ett system är en uppsättning komponenter (objekt) med relationer mellan komponenterna (objekten) och mellan deras egenskaper" (Schøjdt & Egeland, 1994:47). Denna definition antyder att det är helheten som studeras och att denna helhet måste förstås som komponenternas interaktion med varandra. System kan avgränsas på en rad olika nivåer, vad som definieras som ett system är beroende av vilken enhet som ligger i fokus (*ibid.*). Payne (2015:247) förklarar att system verkar genom att bearbeta energi vilket kan förklaras utifrån följande begrepp:

1. Inflöde (*input*) är energi som flödar in över gränserna i systemet. Den energi som flödar in i systemet kan bland annat vara information, handlingar och resurser i form av exempelvis insatser.
2. Genomflöde (*throughput*) beskriver hur energin påverkar och kommer till användning inom systemet.
3. Utflöde (*output*) är de effekter energin som passerat systemet har på människor eller företeelser utanför gränsen.
4. Feedbackslingor är den energi eller information som når systemet som en följd av att dess utflöde påverkar omgivningen.

4.3 Öppna och slutna system

Gemensamt för sociala system är att de är öppna, det vill säga de har en förmåga att utbyta information med omgivningen och kan på detta sätt växa och utvecklas mot en allt större komplexitet (Öquist 2008:49). Slutna system saknar denna förmåga och kommer med tiden gå mot sin upplösning då de inte får ett tillskott av information utifrån. Trots att mänskliga system till sin natur är öppna, kan dessa skapa kretslopp inom sig med mycket liten kontakt med omgivningen. Om isoleringen inte bryts kan sådana kretslopp genomgå

en tilltagande ritualisering och förstelning, vilket slutligen kan leda till ett sönderfall av systemet som helhet (*ibid.*). Med utgångspunkt i familj menar Lundsbye et al. (2010:99) att öppna familjesystem utmärks av en öppen kommunikation, flexibla och realitetsanpassade regler samt en förmåga att anpassa sig till de krav som ställs inifrån eller utifrån system. Alla individer intar funktionen "grindvakter" för information och fungerar som öppna system enbart i den mån som de tillåter ett relativt fritt utbyte med den närmaste omgivningen. Samtidigt måste det finnas en viss kontroll över detta utbyte och flödet av den inkommande kontakten måste regleras i syfte att upprätthålla den egna integriteten. Ju mer sträng denna kontroll blir, desto mer begränsas "handelsutbytet" med omgivningen. Det innebär, med systemteoretiska termer, att det uppstår en brist på korrigerande feedback vilket ger systemet en alltmer sluten och rigid prägel (*ibid.*). Om isoleringen, oavsett om den är påtvingad eller självvald, varar under en längre tid kommer falska föreställningar om världen etableras då systemet endast tar emot en begränsad mängd feedback utifrån. Istället blir systemet hänvisat till att söka information inifrån det egna systemet (Öquist 2008:50–53).

4.4 Helhet

Ett system består av ett antal olika delar som samspelar och påverkar varandra på olika sätt (Payne 2015:248). Systemets delar står i ett ömsesidigt beroendeförhållande till varandra vilket innebär att då en del av systemet förändras, kommer denna förändring även påverka systemets övriga delar och på så sätt också förändras. Systemets komponenter och samspelen mellan dessa bildar någon form av helhet (*ibid.*). Enligt systemteorin är helheten alltid större än summan av dess delar (Lundsbye et al. 2010:66). När en familj behandlas som ett system är utgångspunkten att familjen utgör en helhet där alla har inbördes relationer och även påverkar varandra (Lundsbye et al. 2010:85).

4.5 Nivåer

Payne (2015:256) förklarar att system är hierarkiskt uppbyggda vilket innebär att stora makrosystem innehåller mindre mesosystem (system på mellannivå) som i sin tur rymmer mindre mikrosystem. Den systemnivå som blir utvalt som fokus kan variera. Ett fokalt system, det vill säga det system som står i fokus, ingår i mer övergripande suprasystem och innefattar mindre subsystem, vad gäller en individ innefattar de kroppen och dess delar samt dennes medvetande (*ibid.*). Enligt Lundsbye et al. (2010:81) har överordnade

strukturer och processer större påverkan på underordnade system än den påverkan som underordnade system utövar på överordnade.

4.6 Gränser

Ett centralt begrepp inom systemteorin är gränser mellan olika nivåerna i system och gränsen mellan system och omvärld (Öquist 2008:59). Schøjdt och Egeland (1994:51) beskriver en gräns som en punkt eller område som skiljer på olika enheter eller förhållande. En gräns fastställs genom att intensiteten hos vissa processer är större på ena sidan av en punkt/ett område än på den andra sidan (*ibid.*).

4.7 Kopplingen mellan systemets delar

Enligt Öquist (2008:76–77) måste det finnas kopplingar mellan de olika nivåerna och delarna i systemet för att det ska kunna utföra ett arbete mot ett mål. Dessa kopplingar, exempelvis gemensamma normer och värden, utgör länkar och interberoenden mellan delarna i systemet och kan beskrivas som de vägar som finns för samverkan i eller mellan nivåerna eller systemen. Kopplingen inom och mellan system är av stor vikt för kunskaps- och kompetensuppbyggnaden. När nätverk kopplas samman med varandra sker en stötvis tillväxt av den samlade kompetensen. Knutpunkterna i nätverken kan vara individer, organisationer eller kompetensområden (*ibid.*). Varje nätverk har skapats genom kontakter mellan de enheter som ingår. Den nya sammanlagda kompetensen ökar märkbart så länge kontakterna leder till nya konstellationer. Med tiden minskar däremot utrymmet för nya kombinationer i nätverket vilket leder till en ökad risk för rundgång och upprepningar, vilka slutligen blir oundvikliga. Stagnation är ofta resultatet av att det saknas strategiska länkar inom systemet eller mellan systemet och omvärlden (*ibid.*).

4.8 Konstanter

Konstanter är det som skapar säkerhet och förutsägbarhet i ett system (Öquist 2008:34–38). De kan både “ladda upp” och “kyla ner” ett system, det vill säga både skapa ny variation samt förhindra att systemet överbelastas. Begreppet “vägg av konstanter” kan tillämpas på det egna handlandet i form av att iaktta neutralitet genom att inte ta någons parti utan ta hänsyn till vad hela systemet behöver. På så sätt kan individer ses som en termostat vilken upprätthåller balans och jämvikt genom att just utgöra “en vägg av

konstanter” som normaliserar och kyler ner systemet (*ibid.*). Tystnad kan vara en konstant då detta enligt systemteorin ger det goda samtalet sin goda kvalité då utrymme för tystnad kan möjliggöra andra berättelser. Att ge utrymme för tystnad är särskilt av vikt i relation till samhällets ökade komplexitet och hastighet, då det blir allt viktigare att ta det långsammare för att hämta in helheten (*ibid.*).

4.9 Jämvikt

Lundsbye et al. (2010:87) förklarar att alla system är relativt stabila och eftersträvar homeostas, ett så kallat jämviktsläge. Enligt Payne (2015:248) handlar systemets stabila tillstånd om hur systemet tar emot ett inflöde och använder sig av det och på så sätt vidmakthåller sig själv. Det innebär att system som individer, familjer eller sociala grupper kan hantera förändring utan att systemets grundläggande identitet förändras. En förutsättning för att systemet ska kunna bevara sitt stabila tillstånd är att det är motståndskraftigt i förhållande till de förändringar som det möter (*ibid.*). Lundsbye et al. (2010:88) liknar familjens homeostas vid ett värmesystem med termostat. Termostaten accepterar avvikelser inom vissa gränser men när dessa gränser överträds sänder den signaler som slår till eller från. Genom denna återkoppling blir systemet självreglerande. På ett likartat sätt har familjen självreglerande feedbackmekanismer vilka styr samspelet så att toleransgränserna inte blir överskridna (*ibid.*).

4.10 Regler

Familjens toleransgränser markeras av de regler som styr familjens interaktion (Lundsbye et al. 2010:88–89). Syftet med reglerna är att upprätthålla systemets homeostas och är en förutsättning för dess överlevnad. Vissa regler är öppet uttalade (formella) men de vanligast förekommande reglerna är outtalade och underförstådda (informella) reglerna, som familjemedlemmarna undermedvetet lever efter (*ibid.*). Regler av detta slag synliggörs främst på två olika sätt, dels kan de visa sig i familjens interaktionsmönster och dels på de reaktioner som uppstår när en familjemedlem överskrider en toleransgräns. Samtliga regler är betydande för systemet och utgör en social kontroll då dessa styrs av familjens normer. Vissa termostatfunktioner är ständigt aktiva, som ett uttryck för familjens regler, och benämns som konstanta termostatfunktioner (*ibid.*). En vanlig konstant termostatfunktion är hemligheter. En familjehemlighet kan vara offentlig men ingen familjemedlem vet om att andra känner till hemligheten då det är förbjudet att tala

om det enligt systemets regler. Istället låtsas familjemedlemmarna inte om det i syfte till att skydda systemets jämvikt från att rubbas (*ibid.*).

5. Metod

I följande avsnitt presenterar hur vi gått tillväga för att genomföra vår studie. Vi kommer redogöra för val av metod, vår förförståelse för det valda forskningsämnet samt studiens urvalsprocess. Därefter följer en redovisning av intervjuernas genomförande och bearbetning av insamlat material. Vidare för vi en diskussion kring metodens tillförlitlighet samt hur vi behandlat de etiska riktlinjerna. Slutligen kommer vi redogöra för studiens arbetsfördelning.

5.1 Metodologiska överväganden

Denna studie bygger på utförda kvalitativa intervjuer. Kvale och Brinkmann (2014:41) beskriver att en kvalitativ forskningsintervju söker en förståelse av sociala företeelser utifrån den intervjuades egna perspektiv. Vidare förklarar Bryman (2018:454) att den kvalitativa forskningsmetoden lägger tyngdvikten vid en tolkning och förståelse av den beskrivna företeelsen, snarare än att finna förklaringar vilket eftersträvas inom kvantitativ forskning (*ibid.*). Vid en kvantitativ undersökning i form av exempelvis enkäter hade vi kunnat nå ut till en större grupp respondenter och på så sätt uppnå en högre generaliserbarhet i studien (Bryman 2018:198). Vi bedömde dock att en kvantitativ forskningsmetod inte skulle generera det underlag som vi skulle behöva för att besvara studiens syfte och frågeställningar då vår undersökning avser att studera resonemang och uppfattningar hos familjebehandlare. Vidare ligger det inte i vårt intresse att dra generella slutsatser utifrån vårt forskningsresultat då vi prioriterar rikheten i den företeelse vi undersöker. Mot denna bakgrund föll det sig naturligt att använda oss av den kvalitativa forskningsmetoden då vi eftersträvar ett resultat av mer djupgående och förstående karaktär (Bryman 2018:468).

5.2 Semistrukturerade intervjuer

Intervjuerna har genomförts i form av semistrukturerade intervjuer. Bryman (2018:563) beskriver semistrukturerade intervjuer som en flexibel forskningsmetod då forskaren kan avvika från strukturen i syfte att skapa utrymme för det innehåll som intervjupersonen

finner meningsfullt. Det innebär att forskaren leder intervjupersonen till vissa teman som ska beröras under intervjuens gång men intervjupersonen har stor frihet att utforma svaren på sitt eget sätt (*ibid.*). Som en följd av detta har forskaren möjlighet att göra förändringar vad gäller frågornas utformning och ordningsföljd om det behövs för att följa upp något som intervjupersonen sagt (Kvale & Brinkmann 2014:165–166). Detta ansåg vi som önskvärt i vår undersökning då vi med hjälp av följdfrågor ville kunna fördjupa och nyansera de svar som gavs samt förtydliga frågor om det skulle uppstå oklarheter, vilket är viktigt för att få en korrekt bild av intervjupersonens utsaga. Vidare ansåg vi att en semistrukturerad intervju var att föredra då vi i vår studie utgår från relativt specifika teman som skulle beröras under intervjuens gång samtidigt som vi ville låta intervjupersonen lyfta fram de dimensioner som denne anser som viktiga och betydelsefulla inom undersökningsområdet. Mot denna bakgrund bedömde vi att semistrukturerade intervjuer lämpade sig bäst i vår undersökning då denna intervjuform ger deltagarna möjlighet att delge sina berättelser på ett mindre kontrollerat sätt men inom ramen för uppsatsens ämne. Med utgångspunkt i studiens syfte och frågeställningar har en intervjuguide utformats utifrån fyra förutbestämda teman vilka berör relationer, arbetssätt, stödinsatser samt konsekvenser för barnet. I enlighet med Brymans (2018:565–566) rekommendationer har vi utformat generella frågeställningar av öppen karaktär för att reducera risken att styra intervjupersonens svar. Kvale och Brinkmann (2014:52) understryker vikten av att forskaren är medveten om den ojämlika maktfördelning som en intervjusituation innebär. Då forskaren styr samtalet och bestämmer vilka frågor som ställs samt har tolkningsmonopol på det intervjupersonen berättar, tilldelas denne ett maktövertag gentemot den intervjuade (*ibid.*).

5.3 Urval och urvalsprocess

Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2015:39–40) framhåller betydelsen av forskningsfrågan och hur denna är central för vilken grupp av människor som är av intresse att intervjuas. Då studien syftar till att undersöka familjebehandlarnas arbete med barn som upplever våld i nära relationer har vi använt oss av ett målinriktat urval för att värva individer som befinner sig inom det valda forskningsområdet. Denna urvalsmetod innebär att forskaren gör ett urval utifrån individens relevans för studiens syfte och frågeställningar (Bryman 2018:498). Familjebehandlare har sedan rekryterats genom ett så kallat tvåstegsurval (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2015:40) där vi till en början valde ut relevanta

organisationer som vi ansåg som lämpliga för studien. Därigenom fann vi sedan enskilda individer att intervjua, vilka blev studiens slutgiltiga urval. Urvalsprocessen i studien bestod av ett snöbollsurval vilket enligt Bryman (2018:504) innebär att forskarens etablerade kontakt för vidare en förfrågan till andra deltagare som har erfarenheter som är relevanta för undersökningen. Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2015:41) menar att det finns en risk med denna typ av urval då intervjupersonerna ingår i samma kontaktnät och därför kan förmodas ha vissa liknande erfarenheter. Att några av familjebehandlarna känner till varandra och arbetar på samma arbetsplats kan ha påverkat vår studie i det avseende att det kan finnas gemensamma erfarenheter av arbetet med barn som upplever våld i nära relationer, vilket kan ge utsagor som liknar varandra. Som en följd av detta finns det en risk att materialet får en begränsad allsidighet (*ibid*), men vi bedömde trots denna risk att vi fick fram tillräckligt rikt material för att kunna bygga vår analys. Rekryteringsprocessen har skett i följande steg:

- Sju familjebehandlare har rekryterats genom mailkontakt med socialtjänstkontor. Rekryteringen i detta steg har skett genom att vi sökte upp en lista av kommuner i Skåne, rangordnad efter befolkningsstorlek. Utifrån denna lista skickades e-post till nitton socialtjänstkontor alternativt kommunala växelkontor, där kontaktuppgifter till ansvariga enhetschefer inhämtades. Kontakt togs därefter med respektive enhetschef för vilken studien presenterades. Enhetschefen ombads därefter tillfråga familjebehandlare om att delta i studien. Vi fick svar från elva kommuner, där sammanlagt 7 familjebehandlare från tre av kommunerna ställde sig positiva till ett deltagande. Därefter togs direktkontakt med berörda familjebehandlare och tid för intervju bokades. I samband med detta sändes även informationsbrevet (se bilaga 1) via e-post där studiens syfte och genomförande presenteras.
- Två familjebehandlare har rekryterats genom en redan medverkande familjebehandlare. Efter att ha beslutat om ett deltagande har dessa två familjebehandlare via e-post tagit del av informationsbrevet.

Den geografiska spridningen i urvalsprocessen har varit begränsad då familjebehandlare har rekryterats i relation till familjebehandlarnas arbetsplatser. Detta grundar sig i den förhållandevis korta tidsperiod som vi hade till förfogande i genomförandet av studien, vilket enligt Kvale och Brinkmann (2014:155) är en avgörande faktor för vilken variation en intervjustudie kan uppnå.

5.4 Genomförande av intervjuer

Bryman (2018:332) betonar vikten av att genomföra en pilotstudie inför en kommande intervjuundersökning i syfte till att undersöka om det finns eventuella svårigheter eller oklarheter med intervjufrågorna. För att utvärdera och bekanta oss med våra frågeställningar genomförde vi två pilotstudier med två personer som inte medverkat i den aktuella studien. Efter den första pilotstudien redigerades en frågeställning då respondenterna upplevde frågan som otydlig. Inga redigeringar gjordes i intervjuguiden efter den andra pilotstudien.

I studien har nio familjebehandlare ingått. Familjebehandlarna är anställda i fem olika kommuner där två familjebehandlare har intervjuats i respektive kommun med undantag för en kommun där en familjebehandlare har intervjuats. Vi har genomfört sex av nio intervjuer tillsammans, övriga intervjuer har genomförts enskilt på grund av tidsbrist och sjukdom. I de intervjuer som har genomförts enskilt kan maktasymmetrin i intervjusituationen balanserats då intervjuare och intervjuperson har varit lika till antalet. Majoriteten av intervjuerna har således genomförts tillsammans vilket Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2015:49) beskriver som fördelaktigt i det avseende att en kan ställa frågor som huvudsakligt fokus medan den andra för anteckningar. Denna uppdelning upplevde vi som behjälplig under intervjuerna då den som ställde frågorna kunde fokusera på att uppmärksamma och lyssna på det som sades medan den som förde anteckningar kunde följa upp intressanta synpunkter och bidra med följdfrågor (*ibid.*).

Medellängden för de genomförda intervjuerna var 50 minuter. Samtliga intervjuer har genomförts på familjebehandlarnas arbetsplatser efter familjebehandlarnas önskemål. Enligt Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2015:42) föreligger det en risk att genomföra en intervju på en arbetsplats då den intervjuade kan vilja framställa sig på ett visst sätt, exempelvis som en god medarbetare. Däremot kan den valda platsen bidra till en jämnare maktfördelning i intervjusituationen då intervjun ägt rum i en miljö som familjebehandlaren är van vid. Inför varje intervju har vi inhämtat ett muntligt samtycke för familjebehandlaren deltagande samt för inspelning av intervjun. Genomförda intervjuer har spelats in på mobiltelefon för att sedan kunna transkriberas. Kvale och Brinkmann (2014:218–219) menar att inspelning av intervjuer möjliggör ett större utrymme för forskaren att bibehålla fokus på ämnet och dynamiken i intervjusituationen. Vidare understryker Bryman (2018:566) vikten av att spela in intervjuerna för att kunna fånga de intervjuades svar med egna ord. Genom att spela in intervjuerna reducerar vi

således risken för felaktiga tolkningar av intervjun då vi inte har behövt anteckna familjebehandlarens utsaga i sin helhet och därmed eventuellt missa nyanser och detaljer i berättelsen (*ibid.*).

5.5 Bearbetning och analys

Bearbetning av insamlad data har genomförts med hjälp av en tematisk analys utformad av Braun och Clarke (2006). Författarna menar att den tematiska analysen är en flexibel analysmetod som används för att identifiera, analysera och presentera mönster i kvalitativ data och sker i sex olika faser. Det första steget i en tematisk analys innebär att forskaren bekantar sig med datamaterialet. Det innebär att vi som ett första steg har transkriberat intervjuerna och därefter läst igenom materialet i syfte till att lära känna datan och få en överblick av det faktiska innehållet. Bryman (2018:581) framhåller att det är av vikt att utskriften är en så exakt återgivning som möjligt av vad intervjupersonen sagt men att redigeringar kan behöva göras i syfte till att öka läsbarheten och göra innehållet i intervjupersonernas utsagor rättvisa. Det innebär således att vi har transkriberat intervjuerna i talspråksform och att förekomsten av ord som exempelvis “asså”, “öh” eller “va” har undvikits att återges. Därefter påbörjades kodningen av materialet och initiala koder skapades, vilket enligt Braun och Clarke (2006) är analysmetodens andra steg. Enligt Kvale och Brinkmann (2014:241) innebär kodning att forskaren upprättar definitioner genom att knyta ett eller flera nyckelord till ett textstycke för att på så sätt strukturera materialet. Vi har kodat materialet med hjälp av färg genom att stryka under meningsenheter som vi ansåg som relevanta utifrån studiens frågeställningar. Dessa textstycken har sedan sammanfattats till en kortare version i syfte att skapa ett mer lätthanterligt material. Därefter har den sammanfattade texten tillskrivits en kod som representerat vad det handlat om. Det tredje steget består av att koder sorteras utefter teman (Braun & Clarke 2006). Detta innebär att vi undersökte relationer mellan koderna i syfte till att hitta sammanhängande koder som sedan grupperades och därefter vidareutvecklades till övergripande teman. I det fjärde steget granskas de teman som framställts i steg tre. Detta innebär att vi granskade framtagna teman och gjorde en bedömning om koderna under temana var relevanta samt om innehållet i temana var homogent. Vissa koder hamnade utanför ramen av de teman som bildades. Därefter skapades en tematisk karta bestående av framtagna teman och tillhörande koder utifrån vilken vi gjorde en bedömning om dessa hade belägg i det understödjande datamaterialet.

Det femte steget består av att namnge och definiera teman. Detta innebär att vi gjorde en ytterligare genomgång av temana vilket bestod av att vi preciserade temana samt skapade en struktur genom att underteman identifierades. Det sjätte steget innebär en presentation av empirin. Det empiriska resultatet har därefter analyserats i förhållande till valda teoretiska begrepp hämtade från den teoretiska referensramen (*ibid.*). I sammanställningen av empirin har viss redigering gjorts i syfte till att skapa ett likartat språkbruk i redovisningen av illustrerande citat. Ahrne och Svensson (2015:246) menar att lättare och subtila redigeringar är nödvändiga för att underlätta för läsaren men att citaten inte bör ändras i så stor utsträckning att innebörden i citatet förändras.

5.6 Metodens tillförlitlighet

Validitet och reliabilitet utgör viktiga kriterier inom kvantitativ forskning gällande bedömningen av undersökningens kvalitet (Bryman 2018:465). Enligt Lind (2019:165) får dessa begrepp en annorlunda karaktär i studier med kvalitativ forskningsmetodik då dessa generellt sett bygger på relativt få fall och underlaget utgörs av kvalitativ information. Som en följd av detta har dessa begrepp omformulerats för att vara mer relevanta i en kvalitativ forskningsstrategi till begrepp som tillförlitlighet och äkthet (*ibid.*). I begreppet tillförlitlighet ingår de fyra kriterierna trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet samt möjligheten att styrka och konfirmera (Bryman 2018:467). Bryman (*ibid.*) menar att trovärdighet i studiens resultat uppnås genom att forskaren genomför studien utefter de forskningsregler som finns samt genom att återge en korrekt bild av intervjudeltagarnas utsagor. Detta innebär att vi har använt familjebehandlarnas utsagor i den kontext som dessa blev inhämtade. Bryman (2018:467–468) förklarar att överförbarhet enligt kvalitativ forskning handlar om att utifrån den beskrivning som ges av forskningsprocessen, en bedömning av huruvida kunskapen från studien kan överföras och har mening i andra liknande sammanhang (*ibid.*). För att tillförsäkra överförbarheten har vi varit utförliga i beskrivningen av vår forskningsprocess samt gett en tydlig beskrivning av familjebehandlarnas utsagor. I syfte till att öka studiens pålitlighet har vi tydligt redovisat för studiens tillvägagångssätt och utförande för att på så sätt skapa en transparens och ge läsaren möjlighet att granska genomförandet av undersökningen (Bryman 2018:468–469). Vidare har intervjuerna spelats in för att därefter kunna transkriberas vilket är en betydande förutsättning för att stärka studiens pålitlighet då risken för egen påverkan på materialet minimeras (*ibid.*). Det sista kriteriet beskriver

vikten av att forskaren inte låtit personliga värderingar eller intressen påverka undersökningens inriktning (Bryman 2018:470). Då studien har genomförts av två uppsatsförfattare har vi fört gemensamma diskussioner under forskningsprocessen för att i största möjliga mån undvika att influeras av subjektiva värderingar och föreställningar.

5.7 Etiska överväganden

Lind (2019:166) förklarar att det finns en etisk aspekt att ta hänsyn till i forskningssammanhang och genom lagar och överenskommelser regleras forskarens förhållningsätt gentemot de individer som medverkar i en undersökning. Forskningsetiska principer grundar sig i principen att vetenskapens och samhällets kunskapsintressen aldrig får påverka undersökningens deltagare på ett negativt sätt (*ibid.*) Innan vi valde vilket område att forska inom funderade vi kring vilken grupp vi skulle rikta forskningen. Att intervjua barn är alltid etiskt komplicerat oavsett ämne då vi inte kan behandla ett barns samtycke på samma sätt som hos en vuxen då barns förmåga att förstå och bedöma konsekvenser är begränsade. Vidare är våld i familjen ett känsligt ämne att undersöka då det kan väcka känsloladdade och obehagliga minnen hos respondenterna, vilket även påverkar vår position som intervjuare då vi inte har möjlighet att fånga upp och ta hand om barnens känslor efter intervjusituationen. Att undersöka ett så pass känsligt ämne ur barns perspektiv hade dessutom förstärkt den maktdimension som präglar en intervjusituation, då vi i egenskap som vuxna och intervjuare, automatiskt tilldelas ett maktövertag. Mot denna bakgrund valde vi att rikta vårt forskningsintresse mot yrkesverksamma för att på så sätt garantera att intervjupersonerna hade full förståelse för vad de medverkade i samt säkerhetsställa att deltagarna inte utsattes för någon risk eller obehag genom sin medverkan.

Oavsett vilken grupp som avses att undersökas finns det ett antal grundläggande etiska överväganden som forskaren bör beakta i den aktuella forskningen. Dessa etiska överväganden brukar sammanfattas som fyra krav vilka berör frivillighet, integritet, konfidentialitet och anonymitet (Vetenskapsrådet u.å.). *Informationskravet* innebär enligt Bryman (2018:170) att forskaren har en skyldighet att informera de personer som berörs av forskningen om den aktuella undersökningens syfte och uppläggning så att dessa kan ta ställning till en eventuell medverkan i studien. Forskaren ska även upplysa om vilka villkor som gäller för deras medverkan, det vill säga att deltagandet är frivilligt och att de har rätt att avbryta sin medverkan utan att skäl behöver anges (*ibid.*). Vid rekrytering av

familjebehandlare skickade vi ut informationsbrev som innehöll en beskrivning av studiens utformning och vilka villkor som gäller för deras deltagande. Utifrån denna skriftliga information har familjebehandlarna kunnat göra ett val angående en eventuell medverkan i undersökningen. Vid intervjutillfället förklarade vi muntligt studiens syfte och utformning innan intervjuerna påbörjades, samt frågade om samtycke till personens medverkan och inspelning av intervjun. Vi tydliggjorde även för intervjupersonerna att de när som helst kunde avbryta sitt deltagande utan att behöva motivera varför. På så sätt uppfyller vi även *samtyckeskravet* som beskrivs som deltagarens rätt att själva bestämma över sin medverkan (*ibid*). *Konfidentialitetskravet* innebär att uppgifter om alla ingående personer ska ges största möjliga konfidentialitet och personuppgifter ska förvaras på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av dem (Bryman 2018:170-171). För att uppnå detta krav har intervjupersonernas personuppgifter och utsagor enbart varit tillgängliga för oss som uppsatsförfattare. Vidare har intervjudeltagarna avidentifierats så att det inte går att koppla resultatet till enskilda individer. Det sistnämnda kravet, *nyttjandekravet*, innebär att insamlade uppgifter om enskilda personer endast får användas för forskningsändamål och får således inte användas för bruk utanför studien (*ibid*). I enlighet med detta krav har det insamlade materialet endast använts till genomförandet av studien och efter att studien är färdigställd kommer materialet, i form av inspelade ljudfiler samt transkriberingar, raderas och förstöras.

5.8 Förförståelse och metoddiskussion

Intresset för studien väcktes utifrån den aktuella debatten att barn som upplever våld i nära relationer tenderar att osynliggöras då de inte anses som brottsoffer enligt brottsbalken (Tilstam, Hedin, Ekström & Cox 2018; Rogland 2019). Ur denna debatt föddes tanken att ta reda på hur yrkesverksamma inom socialt arbete hanterar en grupp som ofta glöms bort i våldets kontext. Vi har en uppfattning att de barn som upplever våld i nära relationer är utsatt grupp som ofta lider i tystnad, vi hade dock ingen fördjupad förståelse för det valda ämnet innan vi påbörjade studien. Vår begränsade förförståelse kan ha varit till en fördel då vi inte har varit påverkade av tidigare erfarenheter och vi har med öppen nyfikenhet kunnat närma oss vårt forskningsämne och på så sätt utövat en mindre påverkan på intervjupersonerna. Det kan även betraktas som en försvårande faktor i den meningen att möjligheten till fördjupning av vissa teman under intervjuerna kan ha förbisetts.

Då vi genomfört en kvalitativ studie och använt tolkningar i analysen bör på vår påverkan på empirin reflekteras över som en möjlig brist men också som en nödvändighet och förutsättning för genomförandet av studien. Vi är medvetna om att en viss tolkning av resultatet inte kan undvikas då vi bär med oss subjektiva antaganden och föreställningar, dock har vi varit tvungna att medverka som tolkande subjekt för att förstå det undersökta fenomenet utifrån familjebehandlarnas perspektiv (Kvale & Brinkmann 2014:45). Vi har däremot strävat mot att vara så sakliga som möjligt i våra tolkningar och formuleringar samt att lägga tolkningarna nära vårt empiriska material.

Innan påbörjad empiriinsamling hade vi tankar på att använda oss av anknytningsteorin som teoretisk utgångspunkt i studien, detta utifrån vårt intresse att undersöka familjebehandlares beskrivningar av relationer och samspel mellan barn och föräldrar som lever i våldsamma familjesituationer. Denna ursprungstanke ändrades dock i takt med vår empiriinsamling då vi fann att anknytningsteorin skulle erbjuda en mer beskrivande och bekräftande infallsvinkel, snarare än den undersökande och analytiska ansats som vi eftersträvade. Detta resulterade i att studiens teoretiska utgångspunkt kom att revideras, vilket således även innebar att studiens syfte ändrades och föll mer på plats under genomförandet av våra intervjuer. Enligt Rennstam och Wästerfors (2015:12, 82–83) är det vanligt med ändringar i studiens riktning i detta skede, och att uppsatsens fokus klargörs i takt med fortsatt insamling av material. Mot denna bakgrund valde vi att fördjupa övriga teman under resterande intervjuer vilket innebar att vi ställde fyra kompletterande frågor via mail till tre intervjupersoner som vi redan hade intervjuat. Detta kan ha påverkat studiens resultat i det avseende att tre intervjupersoner har svarat skriftligen på ett antal frågor, vilket kan ha inneburit mindre spontana beskrivningar. Dock har dessa kompletteringar gjort materialet enhetligt och skapade den jämvikt i intervjumaterialet som vi eftersträvade. Detta innebär således att det finns frågeställningar i vår intervjuguide som inte har fått ta så mycket plats under intervjuerna.

Ytterligare något vi har reflekterat över är utformandet av informationsbrevet, vilket skickades ut i samband med intervjuförfrågningar för att bland annat presentera för potentiella respondenter studiens syfte. Det blev snabbt märkbart att respondenterna hade missuppfattat begreppet “barn som upplever våld i hemmet” och trott att studien avsett att studera barn som blir fysiskt utsatta för våld och inte barn som upplever våld i nära relation. Förvirringen grundades i att aktuell nordisk forskning använder begreppet “uppleva våld” men i fältet och allmänt vardagstal är “bevittnat” den mest förekommande termen då det är mer uppenbart vilka barn som åsyftas. Mot denna bakgrund hade vi

kunnat förtydliga studiens fokusområde i informationsbrevet, dock har begreppsförvirringen inte utgjort ett hinder i studien då vi har tydliggjort begreppet innan intervjuerna påbörjades. Trots ett klagörande av studiens syfte har vi upplevt en stark tendens hos familjebehandlarna att tala utifrån sina erfarenheter av barn som blir utsatta för våld av en förälder. Forskning har dock påvisat att barn som blir slagna fysiskt av en förälder, i hög utsträckning även upplever våld i hemmet vilket har varit tydligt i familjebehandlarnas resonemang (Leung 2015). Då vi har haft ett specifikt intresse för barn som *upplever* våld i nära relationer har det mot denna bakgrund stundtals varit svårt att urskilja familjebehandlarnas beskrivningar av enbart denna problematik. Samtidigt har det blivit av ännu större vikt för oss att stå fast vid studiens valda ämne då dessa barn tenderar att osynliggöras i våldets kontext, må det vara p.g.a. av förvirring omkring ordval eller av andra mer djupgående anledningar.

Vidare har vi reflekterat över det faktum att alla familjebehandlare som deltagit i studien är kvinnor med undantag för en man. Vi är medvetna om att denna könsfördelning har en betydelse och att det kan ha påverkat studiens resultat, då det kan finnas skillnader i sätt att arbeta. Vi har dock inte fokuserat på att studera genuskillnader och detta är inget som analytiskt präglar vår uppsats.

5.9 Arbetsfördelning

Vi har under arbetets gång haft ett nära samarbete med varandra och arbetsfördelningen har varit jämn. Uppsatsen har till största del författats av oss båda, vi har dock delat upp huvudansvaret för vissa avsnitt. Under uppsatsens förlopp har vi kritiskt läst och tillsammans bearbetat texten i syfte till att skapa ett enhetligt språkbruk och innehåll. Vi har genomfört sex intervjuer tillsammans och resterande tre har genomförts enskilt. Transkribering av intervjuer har fördelats lika mellan oss med undantag för en intervju. Bearbetning, analys och sammanställning av studiens resultat har genomförts och framställts tillsammans.

6. Resultat och analys

I detta kapitel redovisas och analyseras det empiriska resultatet. Inledningsvis följer en presentation av de intervjupersoner som deltagit i studien. Därefter redogörs för den insamlade empirin som analyserats med utgångsläge i det givna teoretiska ramverket

systemteori med tillhörande begrepp. Resultatet redovisas genom representativa citat från studiens empiri. Analysen är strukturerad med hjälp av våra frågeställningar och presenterar först de möjligheter och hinder som vi identifierat i familjebehandlarnas arbete. Vidare redogör vi för hur familjebehandlarnas position i organisationen betraktas påverka deras behandlingsarbete samt hur de ser på sina möjligheter att ta till vara barnets perspektiv. I den avslutande diskussionen diskuteras slutligen hur familjebehandlarnas arbete med barn som upplever våld i nära relationer utifrån ett systemteoretiskt perspektiv kan förstås, och vi återkopplar därmed avslutningsvis till studiens syfte.

6.1 Presentation av intervjupersoner

Samtliga intervjupersoner är anställda vid socialtjänsten som familjebehandlare. Sex familjebehandlare arbetar i tre större kommuner och övriga tre arbetar i två mindre kommuner. Samtliga intervjupersoner har socionomexamen med undantag för en som har en kandidatexamen i psykologi. Åtta av intervjupersonerna är kvinnor och en är man. Familjebehandlarna har en yrkeserfarenhet som sträcker sig mellan åtta och tjugo år där majoriteten av dem har över femton års yrkeserfarenhet av socialt arbete. I redovisningen av resultatet kommer vi benämna familjebehandlarna med nummer mellan ett och nio, dvs F1 till F9.

6.2 Hinder och möjligheter

6.2.1 Att synliggöra och benämna våld

I empirin hamnar barn som upplever våld inom ärendebenämningen 'familjer med våldsproblematik'. De ärenden som inkommer till familjeenheten handlar aldrig om livsfarliga situationer utan om våldsproblematik som av utredande socialsekreterare bedöms som behandlingsbar. Familjebehandlarna framhåller dock att den ursprungliga orsaken till oro, det vill säga våldsproblematiken, tenderar att övergå till att handla om något annat inom familjen under utredningens gång. Som en följd av detta är de problembeskrivningar som familjebehandlarna utgår från i behandlingsarbetet ofta otydliga och speglar inte den ursprungliga problematiken, vilket familjebehandlarna skildrar i följande citat:

“När orosanmälningarna kommer så är det en jättehög procent där det är våld av någon form, det är nästan alltid våld med i orosanmälningarna, sen gör man utredning och sen kommer insats och då är allt våld borta, för då har man sett andra saker” (F8)

En annan familjebehandlare uttrycker det såhär:

“[...] Sen under utredningstiden så kommer dom fram till att det är andra saker att jobba på såsom relation och hur man pratar med varandra. Så när det väl kommer till oss så är det kanske inte så tydligt uttalat att det handlar om det, då har man egentligen kommit bort från vad bekymren var från början” (F5)

Vidare beskriver en familjebehandlare:

“[...] det omvandlas ju från att kommit in som våld i hemmet till att glida över till att handla om gränssättningar, vägledning och relationer som det heter så fint i uppdraget” (F3)

En ytterligare familjebehandlare uttrycker det på följande vis:

“[...] och dom kanske kommer hit för att deras barn är jättejobbiga och, *"vad ska jag göra, hjälp mig sätta gränser"* (F7)

Att familjebehandlarna beskriver att våldet osynliggörs och omvandlas under utredningstiden kan utifrån ett systemteoretiskt synsätt förstås i relation till begreppet jämvikt, det vill säga systemets förmåga att hantera förändring trots att det är utsatt för ett inflöde (Payne 2015:248). Familjebehandlarna beskriver att oro kring våld i nära relationer ofta förskjuts under utredningstiden, dvs redan innan familjebehandlaren kommer i kontakt med familjen, så att fokus läggs på andra behov, exempelvis i form av att barnet överskrider föräldrarnas gränser. En sådan förskjutning av fokus skulle kunna förstås som familjesystemets motståndskraft i förhållande till yttre påverkan, det vill säga den inblick i systemet handläggarnas utredningsarbete innebär. Individerna i familjen behöver hantera att det finns uppgifter *utanför* systemet (orosanmälan och information om våld) i förhållande till det som förekommer *inom* systemet. Om föräldrarna hanterar

utredningen på ett sätt som gör det möjligt att bevara systemets stabila tillstånd kan det innebära svårigheter för utredarna att synliggöra våldet. Vidare kan detta relateras i förhållande till det som systemteoretiskt förklarar som regler, vilka reglerar familjens gränser (Lundsbye et al. 2010:88–89). Att inte benämna och att förskjuta fokus bort från våld i nära relationer kan betraktas som outtalade regler som varje familjemedlem förhåller sig till mer eller mindre undermedvetet, vilket i sin tur bidrar till att upprätthålla familjens homeostas. Reglerna syftar vidare till att bevara jämvikten och därför skulle individer i familjen kunna bli straffade om våldet benämns och synliggörs då reglerna utgör en social kontroll av familjemedlemmarnas handlingsutrymme (*ibid.*).

Familjemedlemmarnas och utredarnas svårigheter att öppet ta sig an våldet är därmed en utmaning då familjemedlemmarna inte kan tala om våldet eftersom detta potentiellt skulle kunna rubba familjens jämvikt. Detta resonemang kan även relateras till Münger och Mattssons (2018) studie som beskriver att våld tenderar att omdefinieras under förhandsbedömningar då utredande socialsekreterare upplever en svårighet att benämna våldet och istället utgår från de andra behov eller problem som föräldrarna framhåller. Vidare förklarar författarna att detta beror på att socialtjänsten saknar en etablerad definition och bedömning av ärenden där barn upplever våld, och som en följd av detta osynliggörs dessa barn i socialtjänstens system (*ibid.*). Med ett systemteoretiskt synsätt kan vår empiri förstås som att systemet omformulerar problembeskrivningen för olika typer av våld, inklusive den typ som innebär att barn upplever våld i nära relationer så att denna passar in i en redan etablerad problemdefinition. Detta möjliggör i sin tur för utredande socialsekreterare att använda inarbetade rutiner och arbetsprocesser, för att på så sätt inte rubba systemets jämvikt.

6.2.3 Samtal med barnen

Flera familjebehandlare menar att utredande socialsekreterare inte genomför tillräckligt många enskilda samtal med barnet, vilket enligt familjebehandlarna en förutsättning för att barnet ska känna trygghet och kunna öppna upp sig. Som en följd av detta utgår utredarna till stor del från föräldrarnas berättelser i utredningsförfarandet då barnet inte ges möjlighet att berätta om sina erfarenheter och på så sätt påverka problemformuleringen som sedan kommer att ligga till grund för behandlingsarbetet. Familjebehandlarna menar att detta är en stor brist i utredningsarbetet, vilket skildras i nedanstående citat:

“För att resursbristen har blivit större, så att jag tänker att utredningsarbetet har blivit sämre, man har mycket mindre tid att utreda de här delarna, man har mycket mindre tid att lägga på ordentliga barnsamtal, man gör inte längre utredningar i hemmet, det är en jättebrist” (F7)

Vidare beskriver familjebehandlaren att:

[...] jag tror socialsekreterare några år tillbaka hade mer utrymme för att kunna jobba mer nära föräldrar och barnen. Nu ska det gå snabbare, man har fler ärenden att handlägga samtidigt. Man hinner inte med alla olika delarna [...] Tyvärr hör jag alldeles för ofta *“men barnet har inte berättat något för oss, vi har haft barnsamtal men det har inte kommit fram något”*. Att man missar det här med att barn berättar för det mesta inte, och att man behöver en lång kontakt kanske för att bygga upp tryggheten för att öppna upp” (F7)

Familjebehandlaren beskriver att det krävs flera barnsamtal än det vanligtvis finns utrymme för, för att barnet ska kunna känna sig tryggt med att berätta om sina erfarenheter, och på så sätt tilldelas utrymme att påverka problembeskrivningen. Detta kan relateras till hur Heimer et al. (2018) i sin undersökning visar att barn inte ges samma möjligheter att komma till tals under utredningsfasen som föräldrarna, vilket i sin tur påverkar behandlingsarbetets utformning under insatsfasen. Denna process kan analyseras i systemteoretiska termer på följande sätt: inflödet, i form av ett behandlingsunderlag, förs in i familjeenhetens system och kommer senare till användning i familjebehandlarnas arbete med familjerna, vilket benämns som genomflöde. Det innebär konkret att behandlingsarbetet tar sin utgångspunkt i föräldrarnas problembeskrivning, vilken leder till att utflödet, d.v.s utformningen av insatsen inte anpassas efter barnets stödbehov då barnet inte ges utrymme att påverka problemformuleringen. Feedbackslingorna – den information som når familjebehandlarnas system som en följd av behandlingsarbetets effekt på familjerna – stämmer således inte överens med den ursprungliga problematik som låg till grund för inledd utredning (Payne 2015:247).

Ett flertal familjebehandlare framhåller däremot att våldet kan uppdagas i enskilda samtal med barnen i behandlingsskedet, vilket en av familjebehandlarna beskriver i följande citat:

“I dom ärenden där man har enskilda samtal med barnen kan det absolut komma upp det också” (F5)

Familjebehandlaren beskriver att våldet kan uppdagas under enskilda samtal med barnet under behandlingsprocessen. Utifrån ett systemteoretiskt perspektiv intar alla individer funktioner som “grindvakter” för information och fungerar enbart som öppna system i den mån som de tillåter ett utbyte av information med omgivningen. Detta utbyte måste dock kontrolleras i syfte till att upprätthålla den egna integriteten och ju mer sträng denna kontroll blir, desto mer begränsas “handelsutbytet” med omgivningen (Lundsbye et al. 2010:99). Då familjebehandlaren i citatet ovan beskriver att våldet kan uppdagas under enskilda samtal med barnet är det möjligt att betrakta denna möjlighet att tala kring våld utifrån barnets position som grindvakt i familjesystemet. I enskilda samtal, utan föräldrarnas närvaro, kan det således finnas en möjlighet att barnet öppnar upp sig för information och synliggör sina eventuella upplevelser av våld då föräldrarna inte kan reglera och kontrollera barnets utbyte av information med omgivningen.

6.2.3 Familjebehandlarnas strategier

Enligt familjebehandlarna utgår de alltså ofta från otydliga problembeskrivningar i behandlingsarbetet, vilket lämnar utrymme för egna tolkningar av familjernas problematik. De menar däremot samtidigt att behandlingsarbetet tar sin utgångspunkt i föräldrarnas problembeskrivning, trots att det finns uppgifter om våld, eftersom familjebehandlarna behöver motivera föräldrarna till fortsatt behandling. Detta då familjebehandling bygger på ett frivilligt deltagande från föräldrarna och det finns en risk att föräldrarna avbryter behandlingen om familjebehandlarna för snabbt försöker ta sig an grundproblematiken dvs våldet. Familjebehandlarna menar därför att en strategi är att börja arbeta med det som föräldrarna uttryckt att de vill förändra, vilket en av familjebehandlarna skildrar i nedanstående citat:

“Även om man skulle kanske vilja säga det kanske rakt ut, *“ni ska inte slåss”*, så blir det *“nej, nej, det har vi inga problem med”* och så tackar man nej. Det

blir lite så bakvägen in och det kan vara svårt att jobba med för att då, ja, men det är viktigt att tänka att -- påminna sig om, "*varför kom det in från första början?*", eller ja..." (F3)

Familjebehandlaren beskriver att det blir "bakvägen" in för att på så sätt få med sig föräldrarna men att behandlingsarbetet inte går rakt på den egentliga problematiken. Familjebehandlarna framhåller däremot att ett förtroendeskapande arbete ökar deras möjligheter att få föräldrarna att öppna upp sig, och på så sätt komma åt våldet, vilket en av familjebehandlarna ger uttryck för i följande citat:

"Ja, jag tänker väl att det ofta kommer från föräldrarna om man har jobbat upp ett förtroende. Har man en bra allians tänker jag att de kanske faktiskt börjar berätta lite om att det att "*det är ju inte så bra och så har det hänt och det hänt*". Så det är snarare att det blir--man kan ju ha en misstanke om att något inte lät bra men för att få det bekräftat så är det ofta att familjen faktiskt säger det. Men då måste jag återkoppla till handläggaren om det inte är något som framkommit tidigare" (F5)

Familjebehandlaren beskriver att det finns en möjlighet att föräldrarna berättar att det har förekommit våld om det finns ett förtroende i behandlingsrelationen. Detta stämmer överens med Heimers et al. (2018) studie där familjebehandlarna utgår från föräldrarnas problemformulering med en förhoppning att ett förtroendeskapande arbete med tiden ska möjliggöra åtkomst till det egentliga problemet. Det framgår dock i vår empiri att föräldrarna i hög utsträckning fortsätter att hemlighålla våldet under behandlingsprocessen samt att föräldrarna tenderar att avbryta behandlingen när våldsproblematiken börjar synliggöras. Familjebehandlarna menar att det är ett svårt och ofta otillgängligt fält att arbeta inom, vilket en av dem ger uttryck för i nedanstående citat:

"Jag tänker att jobba med en familj där det förekommer våld och kränkningar är inte lätt. Dels att upptäcka, dels att få-- för man skyddar varandra, det är en familjehemlighet. Det vi vet är att det tar tid" (F1)

En annan familjebehandlare uttrycker det såhär:

“Jag tror det är, alltså, det här är ju ett fält som vi inte riktigt är inne i alltid heller, det sker ofta dolt och vi kommer aldrig riktigt in i vissa familjer så men erfarenhetsmässigt så är det ju många som förnekar, även av den som blir slagen, för det är förminskande och att det är mycket skam” (F2)

Familjebehandlarna beskriver att våldet i hög grad förnekas och att det bevaras som en familjehemlighet inom familjen. Familjebehandlarnas strategi att till en början utgå från föräldrarnas problembeskrivningar kan även den relateras till begreppet jämvikt (Lundsbye et al. 2010:88) i det avseende att familjebehandlarna behöver anpassa sitt arbete i förhållande till familjesystemets stabila tillstånd. Det innebär således att behandlingsarbetet behöver ta sin utgångspunkt i föräldrarnas problembeskrivning då det annars finns en risk att familjesystemet avbryter behandlingen. Föräldrar som fortsätter hemlighålla våldet under behandlingsprocessen kan vidare utifrån ett systemteoretiskt perspektiv beskrivas som slutna i den bemärkelse att familjesystemet saknar förmågan att anpassa sig till de krav på förändring som ställs utifrån (Lundsbye et al. 2010:99). Sådana krav på förändring kan i detta sammanhang vara familjebehandlarnas försök till att etablera ett förtroende hos föräldrarna, för att på så sätt möjliggöra åtkomst till våldet. Att våldet förblir en hemlighet som stannar inom familjen kan vidare förstås utifrån begreppet konstanta termostatfunktioner vilka fungerar som ett uttryck för familjens regler (Lundsbye et al. 2010:89–90). Hemlighållandet är på sätt möjligt att betrakta som en regel inom familjen i form av en gemensam föreställning att det inte ska talas om våldet utanför familjens gränser.

6.2.4 Frivillighet

Som vi tidigare nämnt bygger familjebehandling på ett frivilligt deltagande från föräldrarna, vilket innebär att familjebehandlarna behöver motivera föräldrarna till fortsatt behandlingsarbete, genom att utgå från deras problemformulering. Det framgår samtidigt att föräldrarna i hög utsträckning väljer att avbryta behandlingen, trots att familjebehandlarna anser att familjerna är i behov av fortsatt hjälp och stöd. Detta leder i många fall till att barnen lever kvar i våldsamma och otrygga familjesituationer då behandlingsarbetet inte fullföljs från föräldrarnas sida. Detta medför en frustration i

arbetet, något som familjebehandlarna ger uttryck för på flera sätt. Ett exempel är i följande citat:

“Att föräldrarna kanske inte vill ha någon hjälp och det finns inget underlag för att placera. Egentligen--jag brukar säga att det allra värsta är barn som far illa inom socialtjänsten [...] Men när barn är här och man ser att dom far illa och man inte kan göra någonting, det är det allra mest utmanande, för det är frustrerande, det gör ont i mig” (F5)

En av familjebehandlarna uttrycker det såhär:

“Det kan vara en familj som vi tycker behöver jättemycket stöd och hjälp speciellt barnen, men dom [föräldrarna] vill inte ha det och det är inte tillräckligt med LVU då” (F4)

Vidare beskriver en familjebehandlare såhär:

“Svårigheten är ju att det är föräldrarna som sitter på makten eller om man säger mandaten. Barnet kan inte tvinga föräldrarna att ta emot hjälpen” (F3)

Familjebehandlarna beskriver att barnet saknar möjlighet att påverka insatsens utformning då det är föräldrarna som bestämmer om de vill ha stödet eller inte. Detta innebär en maktlöshet i familjebehandlarnas arbete då det kan vara tydligt att barnet far illa och är i behov av stöd samtidigt som föräldrarna ställer sig motvilliga till fortsatt behandlingsarbete. Vidare beskriver familjebehandlare 4 att uppgifterna om våld i många fall inte tillmäts sådan tyngd att de kan ligga till grund för ett omhändertagande enligt LVU, vilket innebär att det kan saknas möjligheter att fånga upp barnen i de situationer där föräldrarna är motvilliga behandling. Detta kan relateras till hur Forsman (2013) i sin studie visat att barn som upplever våld i nära relationer sällan blir tvångsomhändertagna då det saknas en enhetlig bedömning av vad våldet får för konsekvenser för barnet. Föräldrarnas motvilja till fortsatt behandlingsarbete kan förstås i relation till hur system eftersträvar stabilitet i det avseende att föräldrarna väljer att avbryta behandlingen i syfte till att upprätthålla familjesystemets jämvikt. Stabilitet innefattar då att bevara våldet som ett osynliggjort problem (Payne 2015:248). Vidare är en förutsättning för att systemet ska

kunna bibehålla sin stabilitet att systemet är tillräckligt motståndskraftigt i förhållande till de förändringar som det möter (*ibid.*). Då familjebehandling är en frivillig insats är det möjligt att betrakta familjesystemets motvillighet som tillräckligt motståndskraftigt i det avseende att föräldrarna kan välja att avbryta behandlingen utan att familjebehandlarna kan ställa motkrav. Detta kan förstås i relation till Heimers et al. (2018) studie som framhåller att social barnavård i Sverige prioriterar föräldrars deltagarrätt, vilket kan ha en negativ inverkan på barnets möjligheter till stöd.

6.2.5 Uppföljning

Inom den aktuella verksamheten är syftet med uppföljning att utvärdera om målet med familjebehandlingen har uppnåtts eller inte och att planera för vidare process. Uppföljningsansvar har den utredande socialsekreteraren som har beviljat familjens behandlingsinsats. Familjebehandlare framhåller dock att socialtjänsten brister i uppföljningen av de familjer som genomgått familjebehandling pga anmäld oro för våldspenetrering. Bristen grundar sig främst i den resurs- och tidsbrist som genomsyrar socialtjänstens arbete, vilket skildras i nedanstående citat:

“Men uppföljning tror jag att vi är dåliga på [...] Egentligen så skulle man kunna komma undan på olika sätt genom att säga *"men är det okej att jag ringer dig om ett halvår eller att vi bokar in något, eller om tre månader"* [...] men sen är det som allt annat, det går vidare och så kommer det nya och sen så hinner man... jaa” (F3)

Familjebehandlaren beskriver att det inte hinns med att följa upp hur det går i enskilda ärenden då det ständigt tillkommer nya familjer som behöver utredas och beviljas familjebehandling. Utifrån ett systemteoretiskt förhållningssätt skulle avsaknaden av uppföljningar kunna innebära att familjesystemen får en alltmer sluten karaktär då utbytet av information med omgivningen återgår till att befinna sig på en minimal nivå (Öquist 2003:49). Bristen på informationsutbyte skulle vidare kunna leda till att befintliga tendenser i familjesystemen successivt förstärks igen efter avslutad behandling, i de fall där våldet har konstaterats och arbetats med under behandlingen. Det kan innebära en risk att barnen fortsätter att uppleva våld i hemmet då det finns begränsad kännedom, om insatser har lett till önskat resultat för familjen eller om det finns ytterligare behov som

behöver tillgodoses. Bristen på uppföljning kan även innebära att familjesystem där våldet har hemlighållits under behandlingsprocessen inte “störs” i form av en återkoppling utan den gamla ordningen tillåts upprätthållas, eller återupprättas efter behandlingsperioden. Sett utifrån ett systemteoretiskt förhållningssätt kan socialtjänstens brist på uppföljningsarbete därmed innebära en risk att familjebehandlarna utvecklar felaktiga föreställningar om barnets utsatthet då socialtjänstens system inte söker information och feedback utanför sig själv utan helt förlitar sig på information och feedback inifrån det egna systemet (Öquist 2008:51). Då det saknas en återkoppling av genomförda insatser finns det en begränsad kännedom om de insatser som erbjudits motsvarar barnets behov samt vilka resultat insatserna har lett till. Som en följd av detta utmanas inte systemets egna föreställningar då det inte sker ett kontinuerligt tillskott av information utifrån, i form av en uppföljning av barnets hemförhållanden.

6.3 Organisatoriska förutsättningar

Flera familjebehandlarna framhåller svårigheter att hinna med alla ärenden och att det skulle behövas färre ärenden åt gången för att kunna lägga mer tid på varje enskilt ärende, och på sätt tillgodose de familjer som har behov av fler och tätare träffar. En familjebehandlare menar att de familjebehandlare som arbetar inom kommunen inte räcker till, vilket leder till en känsla av otillräcklighet, som nedanstående citat beskriver:

“Det finns ju alltid behov av mer tid och resurser, och som sagt är vi alldeles för få tycker jag, och man skulle vilja ge familjen mycket mer tid än vad man kan” (F7)

Familjebehandlare 2 menar att familjebehandlare som yrkesgrupp inte prioriteras i lika hög utsträckning som andra delar inom verksamheten, vilket ges uttryck för i följande citat:

“[...] vi är en krympande skara av familjebehandlare, behandlingssidan kanske inte omhuldas utan det är mycket annat [...]” (F2)

Familjebehandlarna beskriver ovan hur de uppfattar att deras arbete inte prioriteras inom de respektive verksamheterna. Vidare ger familjebehandlarna uttryck för att de har

begränsat utrymme att påverka sitt arbete. Familjebehandlarnas uttalanden kan förstås i förhållande till det systemteoretiska begreppet nivåer, vilket utgår från att det finns en hierarkisk uppbyggnad inom alla system (Öquist 2008:13). Familjebehandlarna kan identifieras som en yrkesgrupp vilken utgör ett mikrosystem som ingår i ett mesosystem i form av socialtjänsten. Vidare ingår dessa skilda system i ett övergripande makrosystem bestående av politiska bestämmelser och riktlinjer. Verksamheten har således en hierarkisk struktur där varje nivå har olika stora möjligheter att påverka beroende på en given överordnad och underordnad position (Lundsbye et al. 2010:81). Att flera familjebehandlare beskriver svårigheter att påverka sin arbetssituation kan därför förstås utifrån deras underordnade position i hierarkin, vilken ger dem mindre handlingsutrymme och makt att påverka sin arbetssituation i förhållande till överordnade nivåer.

Vidare vill enligt systemteorin, system alltid upprätthålla ett stabilt tillstånd (Lundsbye et al. 2010:88). Familjebehandlarnas upplevda resursbrist kan således förstås i relation till hur organisationen vill bevara sin jämvikt genom att osynliggöra resursbristen. Mot denna bakgrund är det även möjligt att förstå resursbristen som en följd av att högre beslutsfattare undviker att röra sig på lägre nivåer, för att på så sätt bibehålla systemets stabilitet och upprätthålla organisationen som en helhet. Familjebehandlarna framhåller i enlighet med detta tankesätt att rådande resursbrist behöver lyftas till högre nivåer inom organisationen för att barnets hjälpbehov ska kunna tillgodoses, vilket en av familjebehandlarna skildrar i nedanstående citat:

“Har vi mycket att göra så är det klart att vi får lyfta fram det till våra arbetsledare som lyfter upp det till politikerna att vi inte riktigt hinner med här och har väntetid. Det är klart att då blir inte dom behoven tillgodosedda. Det är så komplext” (F1)

Samma familjebehandlare fortsätter:

“Det behöver vara en förståelse och kunskap hela vägen upp till politikerna. [...] det är klart det att det avspeglar sig i dom gränserna jag har. Som vi stretar mot, förklarar och berättar och försöker utbilda, men vi är en del av ett system [...] såna saker kan jag inte styra över i den position jag har” (F1)

Familjebehandlaren beskriver att resursbristen har konsekvenser i form av ärenden inte hinns med och att familjer måste vänta på familjebehandling, samt att denna situation behöver lyftas till högre beslutsfattare. Detta kan relateras till hur Avdalovic och Bryant (2017) betonar vikten av att socialarbetare lyfter fram behovet av resurser till högre beslutsfattare för att kunna tillgodose barnets hjälpbehov, men att detta informationsutbyte samtidigt försvåras på grund av organisationens hierarkiska uppbyggnad. Det är även möjligt att förstå familjebehandlarens uttalande som en följd av det saknas kopplingar mellan de olika nivåerna i systemet, vilket enligt Öquist (2008:76-77) är en förutsättning för att systemet ska kunna utföra ett arbete mot ett mål. Familjebehandlaren i citatet ovan beskriver att denne försöker utbilda, förklara och berätta om vilka förutsättningar som krävs för att bedriva ett framgångsrikt behandlingsarbete men att detta informationsutbyte blockeras av de gränser som omgärdar familjebehandlarnas arbete. Det blir således tydligt att det saknas kopplingar, exempelvis i form av gemensamma värden, vilka kan utgöra länkar och vägar för samverkan mellan systemets nivåer. Denna koppling är enligt Öquist (*ibid.*) av stor betydelse för kunskaps- och kompetensuppbyggnaden då det sker en stötvis tillväxt av den samlade kompetensen när nätverk kopplas samman. Familjebehandlarens uttalande kan däremot relateras till avsaknaden av strategiska länkar inom ett system som ofta resulterar i stagnation, något som i dessa sammanhang blir särskilt framträdande då familjebehandlaren beskriver att det saknas ett informationsutbyte som möjliggör en kompetensökning.

6.4 Barnets perspektiv

Som vi tidigare nämnt utgår familjebehandlarna från föräldrarnas problemformulering i behandlingsarbetet med en förhoppning att ett förtroendeskapande arbete senare kan möjliggöra åtkomst till våldet. Flera familjebehandlare menar att denna strategi är nödvändig för att motivera föräldrarna till fortsatt behandling men det innebär även att barnets erfarenheter av våld inte tas i beaktning under behandlingsprocessen, då fokus ligger på annan problematik. Vidare finns det en överhängande risk att barnets upplevelser förblir osynliggjorda då föräldrarna kan avbryta behandlingen på eget initiativ, innan familjebehandlarna lyckats etablera ett förtroende i behandlingsrelationen. Det blir således tydligt hur familjebehandlarna tvingas förhålla sig till familjesystemets jämvikt under behandlingsfasen (Lundsby et al. 2010:88). Familjebehandlarna förklarar

att hur behandlingsarbetet fortlöper beror på konflikternas karaktär och omfattning. Flera familjebehandlare framhåller här även svårigheter att synliggöra barnet i behandlingsarbetet, när det är konflikter som driver relationerna inom familjen, vilket skildras i följande citat:

“Att man glömmer bort barnet [skratt] det är ju hemskt att säga, jag tänker ju så att föräldrarna upptar så mycket av deras--dom tar så mycket av så att man jaa... [...] Ja, dom är bättre på att ta utrymme i rummet och man säger det, speciellt när det är mindre barn, då är det vuxna som, ja, dom tar över. Det är många gånger man försöker få det tillbaka till "*men barnet då, men barnet då*". Man försöker ju så men så blir det "*jag, jag jag och vi, vi, vi, han, och hon*" (F3)

Vidare beskriver en familjebehandlare såhär:

“Ibland kan det vara utmanande. Särskilt föräldrar där det är väldigt mycket konflikter i paret. Då tycker jag att det kan vara svårt att hålla barnperspektivet [...]" (F5)

I familjebehandlarnas uttalanden ovan framgår svårigheter med att göra barnets röst hörd då föräldrarnas konflikter upptar en stor del av det utrymme som familjerna har till sitt förfogande. Enligt systemteorin får det goda samtalet bland annat sin kvalitet genom tystnader och mellanrum, då det finns en kraft i att låta tystnaden ta plats, vilket kan hjälpa samtalet vidare och bidra till förändring (Öquist 2008:37 38). Familjebehandlarnas svårigheter att göra barnets röst hörd kan i detta resonemang förstås som grundade i avsaknaden av tystnad och mellanrum i samtalen med familjerna, vilket försvårar möjligheterna för barnets att få dela med sig av sina berättelser. Det innebär således att familjebehandlarna behöver tid och utrymme att möjliggöra tystnad i samtalet med barnet, då detta kan resultera i berättelser som inte annars nödvändigtvis hade kommit fram. Familjebehandlare 5 beskriver dock vidare att svårigheten att lyfta fram barnets röst under behandlingsarbetet leder till ett annat förhållningssätt, vilket skildras i följande citat:

“Sen får man tänka också att "okej, kan man få dom här föräldrarna att hitta ett bättre sätt att förhålla sig till varandra så kommer det bli bra för barnet"

(F5)

I uttalandet ovan blir systemets ömsesidighet tydligt, vilket enligt Payne (2015:248) innebär att då en del av systemet förändras, kommer denna förändring även påverka systemets övriga delar och på så sätt också förändras. Familjebehandlaren uttalande kan således förstås mot bakgrund i den systemteoretiska uppfattningen att förändringar i familjesystemet, vad gäller föräldrarnas förhållningssätt till varandra, kan “smitta” av sig till systemets övriga komponenter, det vill säga barnet. Detta resonemang kan relateras till hur Johansen, Svensen och Sundet (2017) beskriver hur familjebehandlare väljer att lägga fokus vid föräldrarnas konflikter utifrån tankegången att barnets bästa beaktas genom att skapa en förändring i föräldrarnas relation. Vidare kan familjebehandlarnas förhållningssätt förstås i förhållande till hur Heimer et al. (2018) beskriver att insatser inom den svenska barnavården riktar sig till familjer som en enhet, det vill säga stöd ges till föräldrarna med en förmodan att detta stöd även innebär stöd till deras barn.

7. Avslutande diskussion

Syftet med denna studie har varit att undersöka familjebehandlarnas arbete med barn som upplever våld i nära relationer för att få en ökad förståelse för vilka möjligheter och begränsningar de har att se barnen och ta tillvara på deras perspektiv. Detta har vi gjort med hjälp av frågeställningarna: *Vilka hinder och möjligheter framkommer omkring familjebehandlarnas arbete med barn som upplever våld i nära relationer? Hur resonerar familjebehandlarna kring sin plats i organisationen och hur denna påverkar arbetet? Hur resonerar familjebehandlarna kring sina möjligheter att fånga barnens perspektiv?* Detta har genomförts med hjälp av kvalitativa intervjuer med familjebehandlare där empirin har analyserats utifrån ett systemteoretiskt perspektiv. I avsnittet nedan återkopplar vi till studiens frågeställningar i ett diskuterande textflöde snarare än att ta en frågeställning i taget.

Vad gäller hinder och möjligheter i familjebehandlarnas arbete har jämvikt (Lundsby et al. 2010:87) varit ett återkommande begrepp. I empirin blev det tydligt att barn som *upplever* våld i nära relationer som grupp och denna typ av våld redan i

utgångsläget försvinner in bakom andra sorters av problematik. Tidigare studier framhåller att barn som upplever våld i nära relationer inte är en etablerad problemkategori inom socialtjänsten, och därmed saknas enhetliga definitioner och bedömningar av dessa ärenden (Münger & Mattsson 2018). En möjlig förklaring till att våldet omformuleras under utredningsförfarandet skulle således kunna vara att socialtjänsten saknar institutionella ramverk och rutiner för att hantera ärenden där barn upplever våld i nära relationer. Som en följd av detta är det möjligt att våldsproblematiken glider över till att handla om annat, för att på så sätt bibehålla jämvikten inom socialtjänstens system. Vidare har familjebehandlarna förklarat att behandlingsarbetet tar sin utgångspunkt i föräldrarnas problembeskrivningar, snarare än barnets röst. Hade fokus på barnets röst kunnat bidra till en systemkollaps där våldet (som alla visste om) hade synliggjorts och fått stå i fokus? Blir familjebehandlarna istället en fortsatt del av att upprätthålla systemets jämvikt? Frågorna väcks i och med samtliga familjebehandlares uttalanden om, att deras önskan och primära drivkraft är att ge barnen det stöd som de behöver men att de befinner sig inom en organisation som begränsar deras handlingsutrymme.

Som framgått av tidigare forskning är den sociala barnvården i Sverige baserad på familjestödsmodellen som bygger på partnerskap med föräldrarna, där en viktig tanke är att insatser i hög utsträckning ska ske på frivillig basis (Heimer et al. 2018). Det är således möjligt att förstå familjebehandlarnas begränsade handlingsutrymme utifrån den familjeorientering som präglar deras arbete, där föräldrars rätt till delaktighet prioriteras framför barnets delaktighet. Familjebehandlarna är tvungna att anpassa utformningen av insatsen efter föräldrarnas problembeskrivningar för att de måste få med sig föräldrarna i behandlingen, vilket blir familjebehandlarnas strategi att hantera socialtjänstens lagstiftning. Det skulle dock kunna tolkas som en motsättning mellan föräldrars rätt till delaktighet och barns rättigheter till skydd och stöd, det vill säga att det uppstår en intressekonflikt mellan vuxenperspektivet och barns perspektiv. I enlighet med både 1 kap. 2 § i socialtjänstlagen och FN:s konvention om barnens rättigheter bör barnets intresse ha företräde vid en sådan intressekonflikt men utifrån familjebehandlarnas uttalanden ser vi ett fortsatt fokus på föräldrarna där dessa ges tolkningsföreträde i frågor som rör det enskilda barnet (SFS:2001:453; Barnkonventionen 2009).

I empirin blev det även framträdande att familjebehandlarna befinner sig på en underordnad nivå i organisationens hierarkiska uppbyggnad (Öquist 2008:13–14), vilket påverkar deras förutsättningar i arbetet med barn som upplever våld i nära relationer. Det

blev tydligt att det var svårt för familjebehandlarna att befinna sig i den givna positionen, något vi ser som viktigt att reflektera över för att kunna förstå deras arbete och agerande, och i förlängningen barnens förutsättningar att få adekvat stöd. Att bättre förstå familjebehandlarnas position är en angelägenhet för samtliga nivåer inom socialtjänsten som organisation och system för att det ska finnas möjlighet till förändring, framförallt för barnens möjligheter till stöd. Det är av stor vikt att beslutsfattare och politiker är väl insatta i vilka förutsättningar som familjebehandlarna ges då detta påverkar deras möjligheter att fånga upp barnen i behandlingsarbetet.

Som vi tidigare nämnt tar behandlingsarbetet sin utgångspunkt i föräldrarnas problembeskrivning, men att det finns en förhoppning att ett förtroendeskapande arbete ska möjliggöra åtkomst till den egentliga problematiken med tiden. Detta kan å ena sidan vara en strategi som familjebehandlarna använder för att hantera systemets dysfunktionalitet och således familjebehandlarnas enda chans att överhuvudtaget arbeta med familjen. Å andra sidan finns det en risk att barnets görs till problembärare då det riskerar att ske en ansvarsförskjutning från föräldrarna till barnet under behandlingsarbetet, exempelvis när föräldrarna under utredningsfasen framhåller att barnet har beteendeproblem och överträder föräldrarnas gränser. På så sätt kan det bli barnet som ska "korrigeras" och "behandlas" när det egentligen handlar om att dysfunktionellt familjesystem, i vilket barnet endast bör ses som ett offer, och barnets eventuella problematiska beteende, kan vara en konsekvens. Som en följd av detta blev det även tydligt att barnet inte fick stöd att bearbeta sina upplevelser av våld då behandlingsarbetet utformades efter andra framförda behov. Vidare blev det framträdande att familjebehandlarna hade svårt att göra barnets röst hörd under behandlingen i de fall där våldet var konstaterat, framförallt när det var högintensiva konflikter mellan föräldrarna som inkräktade på barnets tid och utrymme.

Om barn osynliggörs och om det inte finns verktyg att göra deras röster hörda i familjebehandlarnas arbete riskerar de att inte få adekvat stöd och istället stannar behandlingen vid att vidmakthålla det rådande familjesystemet. Detta blir problematisk för individen själv men också mer generellt för den grupp barn som idag upplever våld i nära relationer. Vilken påverkan kan positionen "problembärare" och uteblivet stöd få för barnet, både på kort och lång sikt? I femte kapitlet socialtjänstlagen (2001:453) framgår det att socialnämnden har det yttersta ansvaret för att barn som far illa får de stöd de behöver. I den mån barnets behov osynliggörs i behandlingsarbetet blir det tydligt att samhällssystemet inte håller, vilket är alarmerande i ett välfärdssamhälle som Sverige. Vi

ifrågasätter om välfärdssystemet fungerar optimalt för barn som upplever våld i nära relationer, och menar att det är viktigt att belysa denna problematik vidare.

7.1 Förslag till vidare forskning

I intervjumaterialet resonerade familjebehandlarna kring de svårigheter utredande socialsekreterare möter i sitt arbete, vad gäller att synliggöra och benämna våld i utredningsprocessen. Då denna studie fokuserar på familjebehandlarnas arbete har det varit intressant att intervjua socialsekreterare om vilka utmaningar som dessa ställs inför i mötet med familjer där det finns misstanke att barn upplever våld i nära relationer. Finns den kunskap som krävs för att identifiera våld och hur uppfylls målet med utredningen? Hur identifieras barnets eventuella behov av skydd och stöd? Vidare förslag till framtida forskning är att genomföra en intervjustudie med både familjebehandlare och utredande socialsekreterare samt en dokumentanalys av barnavårdsutredningar som inletts utifrån misstanke att barn upplevt våld i nära relationer. Genom att inkludera utredande socialsekreterares resonemang och utredningar, skulle en sådan studie kunna bidra med en fördjupad förståelse och en mer nyanserad bild av de bedömningar som ligger till grund för det fortsatta behandlingsarbetet.

Referenser

Avdalovic, J. & Bryant, B. (2017). *Child welfare professionals' perspectives regarding the effectiveness of services and practice intervention for children who were exposed to domestic violence*. MSW., Sacramento: Faculty of Social Work

Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter. (2009). Stockholm: UNICEF Sverige <<http://unicef-porthos-production.s3.amazonaws.com/barnkonventionen-i-sin-helhet.pdf>>[2020-01-13]

Barnrättighetsutredningen. (2016/17). *Barnkonventionen blir svensk lag*. (SOU 2016/17:119). Stockholm: Socialdepartementet

Berg, Insoo Kim. (2011). *Familjebehandling: ett lösningsfokuserat arbete med utsatta familjer*. Stockholm: Mareld

Braun, V. & Clarke, V. (2006). *Using thematic analysis in psychology*, *Qualitative Research in Psychology*, 3, 77–101.

Brottförebyggande rådet, Brå. (2016). *Brott i nära relationer*. Rapport 2014:8. Stockholm:

Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Upplaga 3 Stockholm: Liber

Cederborg, A-C. (red.) (2014). *Barnperspektiv i socialtjänstens arbete*. 1. [uppdaterad] uppl. Malmö: Gleerup

Edleson, J. L. (1999). 'Children's Witnessing of Adult Domestic Violence', *Journal of Interpersonal Violence*, 14(8), pp. 839–870. doi: <https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1177/088626099014008004>

Eriksson-Zetterquist, U & Ahrne, G. (2011). "Intervjuer". I: Ahrne, G & Svensson, P. (red): *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber

Folkhälsomyndigheten. (2016). *Förebyggande insatser till barn i familjer med missbruk, psykisk sjukdom och våld: en systematisk översikt av översikter*.

<<https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/86df15a558d1440998ac97a2615fa0e4/forebyggande-insatser-barn-familjer-missbruk-psykisk-sjukdom-vald-16113.pdf>> [2020-01-08].

Forsman, M. (2013). *Rättsliga ingripande vid föräldrar våld och övergrepp mot barn*. Diss. Umeå: Umeå Universitet, 2013, doi: [urn:nbn:se:umu:diva-68837](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:se:umu:diva-68837)

Heimer, M, Näsman, E, & Palme, J. (2018). *Rättighetsbärare eller problembärare? Barns rätt att komma till tals och socialtjänstens insatser*. Uppsala universitet: Allmänna Barnhuset.

Holden, W. G. (2003). 'Children Exposed to Domestic Violence and Child Abuse: Terminology and Taxonomy', *Clinical Child and Family Psychology Review*, 6 (3), pp. 151–160 doi: <http://dx.doi.org/10.1023/A:1024906315255>

Jernbro, C. & Janson, S. (2017). *Våld mot barn*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset

Johansen, A.-K., Svendsen, B. & Sundet, R. (2017). 'Children who experience domestic violence - dilemmas in social work practice', *European Journal of Social Work*, 20(5), pp. 741–753, doi: [10.1080/13691457.2016.1255590](https://doi.org/10.1080/13691457.2016.1255590)

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 3. [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Leung, L- C. (2015). The effects on children of witnessing violence: implications for social work practice, *Asia Pacific Journal of Social Work and Development*, 25:2, 68–79, doi: [10.1080/02185385.2015.1058185](https://doi.org/10.1080/02185385.2015.1058185)

Lind, R. (2019). *Vidga vetandet: teori, metod och argumentation i samhällsvetenskapliga*

Lundsbye, M. (2010). *Familjeterapins grunder: ett interaktionistiskt perspektiv, baserat på system-, process- och kommunikationsteori*. 4. rev. utg. Stockholm: Natur & Kultur

Mattson, T. & Münger, A-C. (2018). 'The Needs of the Child Have Been Met': Preliminary Assessments regarding Domestic Violence in Swedish Child Protections Services', *Nordic Social Work Research*, doi: <http://dx.doi.org/10.1080/2156857X.2018.1526105>

Michailakis, D. & Schirmer, W. (2017). *Systemiska perspektiv på socialt arbete*. Upplaga 1
Lund: Studentlitteratur

Payne, M. (2015). *Modern teoribildning i socialt arbete*. 3., svenska utg. Stockholm: Natur & kultur

Rennstam, J., & Wästerfors, D. (2015). *Från stoff till studie: om analysarbete i kvalitativ forskning*. 1.uppl. Lund: Studentlitteratur

Rogland, U. (2019) Samhället sviker barnen som far illa. *Aftonbladet*,
<<https://www.aftonbladet.se/debatt/a/OpmJpV/samhallet-sviker-barnen-som-far-illa>> [2020-01-25].

SFS 2001:453. *Socialtjänstlagen*. Stockholm: Socialdepartementet.

Sinisalo, E. & Moser Hällen, L. (2018). *Vad är mäns våld mot kvinnor och våld i nära relation?* I: Sinisalo, E. & Moser Hällen, L (red). (2018). *Våld i nära relationer – socialt arbete i forskning, teori och praktik*. Stockholm: Liber

Socialstyrelsen. (2019). *Plan för utökad samverkan för förbättrad upptäckt av våld i nära relationer*. Stockholm: Socialstyrelsen

Socialstyrelsen. (2013). *Socialstyrelsen- Barns och ungas hälsa, vård och omsorg 2013*. Stockholm: Socialstyrelsen

Socialstyrelsen. (2016). *Våld – handbok om socialtjänsten och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer*

SOF SFS 2014:4. *Socialstyrelsen föreskrifter om våld i nära relationer*. Stockholm: Socialstyrelsen

Sommer, Dion, Pramling Samuelsson, Ingrid & Hundeide, Karsten (2011). *Barnperspektiv och barnens perspektiv i teori och praktik*. Stockholm: Liber

SOU (2019). Utredningen om skydd för barn som bevittnar våld eller andra brottsliga handlingar och ansvar för uppmaning att begå självmord (2019). *Straffrättsligt skydd för barn som bevittnar brott mellan närstående samt mot uppmaning och annan psykisk påverkan att begå självmord*. (SOU 2019:32). Stockholm: Justitiedepartementet

Sveriges Riksdag. (2018). *Barnkonventionen blir svensk lag*.

<<https://www.riksdagen.se/sv/aktuellt/2018/jun/5/barnkonventionen-blir-svensk-lag/>>[2020-01-08]

Tilstam, E., Hedin, O., Ekström, M. & Cox, O. (2018) De osynliga barnen måste bli synliggjorda i lagen. *Svenska Dagsbladet*, <<https://www.svd.se/de-osynliga-barnen-maste-bli-synliggjorda-i-lag>> [2020-01-25].

Vetenskapsrådet (u.å.) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*.

Öquist, O. (2008). *Systemteori i praktiken: konsten att lösa problem och nå resultat*. 3., omarb. uppl. Stockholm: Gothia

Bilagor

Bilaga 1: Informationsbrev

Bakgrund och syfte

Hej! Vi heter Asmaa Abdihafid och Sandra Bjärenstam, vi studerar på socionomprogrammets sjätte termin vid Lunds Universitet. Vi skriver just nu vårt examensarbete som syftar till att få en beskrivande bild av hur du som familjebehandlare arbetar med barns upplevelser av våld i hemmet och hur du resonerar om hur våldet kan påverka barnen på sikt. Vi är särskilt intresserade av att försöka få en inblick i hur lyhördhet för barnets perspektiv kan bibehållas i familjesituationer som är våldsamma. Vi vill därför undersöka hur du och dina kollegor arbetar konkret för att upptäcka och förstå signaler och beteendetryck som våldsutsatta barn uppvisar, och vilka de stora utmaningarna i detta arbete är. Genom att ta del av din kunskap och dina erfarenheter vill vi öka vår förståelse för arbetet med våldsutsatta barn och de utmaningar som detta arbete för med sig.

Studiens genomförande

Studien är en intervjustudie. Intervjun kommer ta mellan 45 och 60 minuter. Intervjun kommer att spelas in, om du samtycker till detta, för att vi inte ska missa värdefull information och för att den information du ger ska återges på ett korrekt sätt. Det är enbart vi två som har tillgång till det inspelade materialet och allt material kommer att aidentifieras. Det innebär att ingen information i studien kommer att kunna härledas till dig som deltar i undersökningen. Inspelningarna och transkriberingarna kommer att förvaras på ett säkert sätt så att inga obehöriga kan ta del av dessa. Efter att vårt examensarbete publicerats och godkänts kommer intervjumaterialet att förstöras. Om du önskar ta del av resultatet kommer vi skicka det färdiga examensarbetet till dig.

Frivillighet

Deltagandet är helt frivilligt och du kan närsomhelst avbryta din medverkan i studien utan att skäl behöver anges.

Samtycke

Vi behöver ditt samtycke för att du ska kunna medverka i studien. Om du väljer att delta i studien vore vi tacksamma om du återkommer till oss så vi kan bestämma en tid för genomförande av intervjun.

Frågor?

Om du undrar något, tveka inte att höra av dig till oss.

Kontaktuppgifter

Asmaa Abdihafid

Sandra Bjärenstam.

Annika Capélan (Uppsatshandledare)

as2171ab-s@student.lu.se

sa5521bj-s@student.lu.se

E-post XXX

07XX-XXXXXX

072XX-XXXXXX

Bilaga 2: Intervjuguide

Bakgrund

- Utbildning?
- Hur länge har du arbetat som familjebehandlare? Vad ligger bakom ditt beslut att bli familjebehandlare?
- Har du haft andra jobb eller arbetsuppgifter som har gett dig viktiga och lärorika erfarenheter i ditt nuvarande arbete som familjebehandlare?
- Har du tidigare erfarenhet av att arbeta med barn som upplevt fysiskt eller psykiskt våld?
- Kan du beskriva dina arbetsuppgifter? Hur arbetar du med barn som upplevt fysiskt eller psykiskt våld?

Relationer

- Kan du beskriva en vanlig situation som du möter i ditt arbete gällande mäns respektive kvinnors våldsutövande?
- Kan du beskriva en mer ovanlig situation?
- Kan du beskriva hur samspelet mellan det våldsutsatta barnet och föräldern kan se ut?
- Hur ser du på den våldsutsatta föräldrarnas möjligheter att tillgodose barnets grundläggande behov?
- Hur upplever du att relationen mellan barn och förälder/rar, i de fall där föräldern utsätter barnet för fysiskt eller psykiskt våld, påverkas på lång sikt?
- Kan du beskriva barnets respektive föräldrarnas beteende?
- Kan du beskriva föräldrarnas relation?
- Kan du beskriva hur syskon kan reagera?
- Ser du i ditt arbete att upplevelsen av fysiskt eller psykiskt våld kan påverka barnets anknytning till sina föräldrar? På vilket sätt?
- Kan du beskriva *vad* som kan påverka barnets anknytning och anknytningsproblem konkret?
- Kan anknytningen se olika ut beroende på vilken förälder som är våldsam och vilken som är utsatt?

Arbetsätt

- Finns det en förutbestämd process eller ett system som du arbetar efter eller är arbetsättet anpassat efter varje fall och situation?
- Har arbetsättet förändrats sedan du började och/eller ser du att det kommer att förändras (t.ex. i och med barnkonventionen blir lagstiftning)?
- Vad är särskilt utmanande i ditt arbete med barn som upplevt fysiskt eller psykiskt våld i hemmet?
- Vilka möjligheter anser du att du har att möta det behov av stöd som barnet behöver?
- Vilka svårigheter/hinder finns i dina möjligheter att möta det behov av stöd som barnet behöver?

Stödinsatser

- Kan du beskriva vilket stöd dessa barn behöver?
- Hur tänker du kring barnens behov av stöd och val av insats?
- Kan du beskriva hur du arbetar för att tillgodose barnets behov av stöd?
- Vad är det viktigaste du kan hjälpa barnet med och på vilket sätt?
- Vilka resultat nås?
- Var/när/hur brister stödet oftast och hur följs detta upp?

- Hur länge behöver ett barn som utsatts för våldsamma situationer i hemmet, särskilt stöd?

Konsekvenser för barnet

- Kan du beskriva hur barn påverkas av att leva med fysiskt eller psykiskt våld i familjen? Hur påverkas barnet på kort respektive lång sikt?
- Vilka risk- och skyddsfaktorer anser du är centrala och varför?
- Vilka strategier ser du att barn hittar då de upplevt våld i hemmet?

Övriga frågor

- Är det något du skulle vilja tillägga som vi inte tagit upp?
- Om vi undrar något, är det möjligt för oss att kontakta dig för kompletterande frågor?